

ASPECTE SOCIAL-POLITICE DIN DISTRICTUL LUGOJ ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA

Ibolya Şipoş

Înfrângerea armatelor maghiare în lupta de la Mohács (1526), în faţa Imperiului Otoman, a atras după sine mutaţii politice semnificative pentru istoria viitoare a Banatului medieval. Secolul al XVI-lea va duce la scindarea Banatului în două părţi: regiunea de vest şi centrală a provinciei bănăţene în frunte cu Timişoara a fost ocupată de otomani la 1552 şi transformată în paşalâc, iar regiunea Caransebeş-Lugoj, în schimbul unui tribut, a reuşit să se salveze de sub dominaţia turcească, ea fiind inclusă până la 1658 în principatul autonom al Transilvaniei.

Instaurarea stăpânirii otomane, pentru o perioadă de 164 de ani, va deschide seria războaielor austro-turce, în care ținutul bănăţean va fi direct implicat, fapt ce va avea serioase repercusiuni în organizarea politico-administrativă a românilor.

În urma războiului austro-turc din 1714-1718 încheiat cu pacea de la Passarowitz, Banatul a fost ocupat de Imperiul Habsburgic. În consecinţă, provincia a dobândit statutul unui domeniu al Coroanei şi Camerei imperiale, administrat de forurile aulice de la Viena prin intermediul administraţiei imperiale provinciale. Datorită noului său cadru politic, în Banat nu au mai fost recunoscute nici un fel de drepturi anterioare anului 1716, cu toate că stările privilegiate ale Ungariei doreau o *restitutio in integrum* şi revenirea acestei vechi provincii româneşti în componenţa regatului Ungariei.

În timpul vechii ocupaţii otomane, Banatul a fost integrat în sistemul de conducere şi administrare caracteristic provinciilor islamice. Încercarea Imperiului Otoman de a implanta unele organisme proprii total diferite de cele existente anterior anului 1526 nu a reuşit pe deplin, din moment ce turcii au fost nevoiţi să păstreze unele elemente de continuitate instituţională, aşa cum a fost cea cnezială, întâlnită în evul mediu la nivelul distric-

telor sau al obștilor sătești. Chiar dacă în timpul stăpânirii otomane nu s-au mai păstrat privilegiile districtelor bănățene, acestea din urmă vor apărea într-o nouă formă odată cu ocuparea Banatului de către habsburgi.

Cucerirea cetății Timișoara în anul 1716 și încheierea războiului dintre cele două mari puteri - Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman - prin pacea de la Passarowitz, va duce și la eliberarea definitivă a Lugojului de sub jugul otoman. Primul guvernator al Banatului a fost numit generalul Claudiu Florimund Mercy, cel care a hotărât să organizeze noua provincie imperială în patru mari districte, în fruntea cărora a numit câte un vicecomite (*vicegespan*): Caransebeș, Ciacova, Panciova și Marga¹.

Până la ocuparea definitivă a zonei de către armatele austriece, din punct de vedere politico-administrativ, aici a fost o perioadă de tranziție, timp în care s-au încercat - de către noii stăpâni - mai multe soluții pentru organizarea și împărțirea teritoriului bănățean, ea făcându-se numai după înregistrarea tuturor localităților existente. Una dintre aceste conscripții, singura rămasă din perioada stăpânirii otomane, preia o realitate medievală românească, reactualizată de Luigi Ferdinando Marsigli, între anii 1682 și 1690. Cu toate că amintita conscripție conține numeroase lacune, districtul Lugoj apare menționat cu 14 localități², multe dintre ele regăsindu-se și în perioada anterioară³.

Cum hotărârea lui Mercy nu a fost agreată de împăratul Carol al VI-lea, acesta a ordonat Camerei Aulice să înainteze o propunere pentru reorganizarea administrativă a Banatului. Potrivit unui raport primit de Camera Aulică la 21 noiembrie 1716, Banatul otoman a fost împărțit în 12 districte (probabil nohcie-lele fostului eialet al Timișoarei): Lipova, Făget, Caransebeș, Lugoj, Orșova, Palanca Nouă, Panciova, Vârșeț, Ciacova, Becicherecu Mare, Cenad și Timișoara⁴. Această organizare, care ținea mai bine seama de realitățile din teritoriu și de vechea împărțire administrativă din evul mediu, a fost mai bine agreată de austrieci din moment ce a fost inclusă în viitoarea alcătuire a provinciei.

Pentru o mai bună administrare a teritoriului, în toamna anului 1717 o echipă de topografi militari și funcționari civili, aflată sub conducerea colonelului baron Neipperg a efectuat o nouă conscriere a localităților din Banat. Propunerea comisiei a fost primită favorabil de Camera Aulică din moment ce s-a acceptat organizarea regiunii în 11 districte⁵. Cu toate că Lugojul nu este menționat ca un district autonom, el a făcut parte din districtul Caransebeș⁶ sau din districtul Făget⁷. În noiembrie 1717 s-a înființat "Administrația Țării Banatului" (*Banater Landes Administration*), această instituție ocupându-se de acum înainte de realizarea infrastructurii administrative a Banatului⁸. Prin rescriptul din 12 septembrie 1718 Camera Aulică a decis împărțirea Banatului în 13 districte: Cenad, Becicherecu Mare, Panciova,

Timișoara, Ciacova, Vârșeț, Palanca Nouă, Lipova, Făget, Lugoj, Caransebeș, Almăj și Orșova, șase companii militare de graniță și compania din zonă Clisurii Dunării⁹. Tot în aceeași lună, prin ordinul circular al guvernatorului Mercy¹⁰ (23 septembrie 1718), administratorilor de district li s-a comunicat că în locul "Comisiei de organizare a Țării Banatului" a apărut o organizare mixtă, militară și civilă, căreia urmau să i se subordoneze de acum înainte.

În 1719-1720 numărul districtelor s-a redus la 11 prin cuprinderea districtului Almăj și a Companiei din Clisură în districtul Orșovei, respectiv Palanca Nouă și a districtului Făget în cel al Lugojului, această denumire păstrându-se până în jurul anului 1730, iar companiile din câmpia Torontalului și-au păstrat o structură aparte, sub forma unui protocăpitanat (1726).

Decretul imperial din 28 iunie 1719 a stabilit și structura în care a funcționat administrația Banatului până la reforma din 1751. La 29 septembrie 1751 împărăteasa Maria Tereza a dat un decret prin care hotărârea despărțirea administrației civile a Banatului de cea militară¹¹. Organizarea Banatului în districte s-a menținut și în continuare, în afara unei mici zone de-a lungul Dunării¹².

Numirea lui Iosif de Brigido în funcția de guvernator al Banatului (1774) a determinat înfăptuirea ultimei reforme administrative în provincie înainte de încorporarea ei la Ungaria¹³. În locul districtelor s-au înființat patru mari cercuri (*Kreise*), acestea fiind: Csátád (azi Lenauheim), Vârșeț, Timișoara și Lugoj. Cercul Lugoj cuprindea localitățile din fostul district omonim, Vârșeț și Caransebeș. Noul plan de reorganizare administrativă nu a mai fost pus în aplicare, deoarece în 1778 Banatul a fost încorporat Ungariei, iar în cursul anului următor, structura vechilor districte și apoi cercuri a fost înlocuită cu al celor trei comitate: Timiș, Torontal și Severin.

Formarea structurilor administrative în Banatul imperial a determinat și renașterea vechiului district românesc Lugoj, el având ca și celelalte regiuni o evoluție sinuoasă, fiind influențat în mod direct de toate evenimentele politice petrecute pe acest teritoriu în secolul al XVIII-lea. Numai așa ne putem explica de ce districtul Lugoj a cunoscut numeroase modificări în organizarea și structura sa.

În Arhivele de Război de la Viena se găsesc toate hărțile districtelor bănățene, acestea fiind întocmite de către comisia care a cartografiat întreg Banatul în anul 1717. Cu această ocazie, în anul 1723 a fost întocmită și o hartă a districtului Caransebeș și Lugoj ea purtând titlul de "*Mapa von dem Caransebeș und Lugoscher District. Warrinnen alle bewohnte und unbewohnte orffschafften, Flüssen, Bergen und Wälderen entralten, nach vorge-nammener acurater Geometrischer abmessung im Jahr 1723.*" (Harta despre districtul Caransebeș și Lugoj. În care sunt cuprinse toate satele

locuite și nelocuite, râuri, dealuri și păduri, după măsurători precise efectuate în anul 1723)¹⁴.

Împărțirea teritorială a Banatului conform decretului imperial din 12 septembrie 1718 se regăsește și pe harta Mercy din 1723-1725¹⁵. Determinarea cu planimetru a suprafețelor districtelor de pe această hartă a permis cercetătorilor și efectuarea unor comparații în ce privește întinderea lor. Unui district îi reveneau în medie 2194,3 km², dar în realitate cel mai mare era districtul Becicherec (3.497 km² = 12,25%), iar cel mai redus era districtul Lugoj (794 Km² = 2,78 %), această situație menținându-se până la unirea cu districtul Făgetului¹⁶.

Așadar, conform hărții designate ca Anexă cu litera A la lucrarea citată de istoricul Szentkláray exista un district denumit Lugoj încă de la venirea noilor stăpânitori. Situația se menține și în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, așa cum ne demonstrează hărțile care descriu Banatul pentru această perioadă. Astfel conform documentelor cartografice desenate de Imperiul Habsburgic, districtul Lugoj a reușit să-și păstreze și în continuare autonomia față de districtele învecinate¹⁷.

Întinderea districtelor în timpul stăpânirii austriece a cunoscut și schimbări semnificative, motivele fiind determinate de interesele politico-administrative, înmulțirea populației, strângerea în condiții cât mai bune a obligațiilor fiscale, motiv pentru care anumite porțiuni au fost trecute de la un district la altul¹⁸.

În 1745 la inițiativa contelui Kollowrat districtele bănățene au fost împărțite în mai multe cercuri/plase (*Procese*). Numărul cercurilor în cadrul unui district a variat în funcție de configurația geografică și resursele economice. În această vreme districtele bănățene au avut între două și patru cercuri. Noua împărțire administrativ-teritorială a Banatului din 1745 este corect reprezentată pe harta oficială austriacă executată în 1761. Conform acestei hărți, districtul Lugoj cuprindea cercurile Făget, Lugoj, Luncani și Sărăzani. El avea o întindere de 2.312 km² ¹⁹, cu o suprafață aproape egală cu a celorlalte zece districte²⁰. Situația se modifică din nou în cadrul districtului, din moment ce pe harta Banatului a lui Christoph Winkler din 1765²¹, districtul Lugoj are cinci cercuri. Pe lângă cele patru cercuri vechi (Lugoj, Luncani, Sărăzani și Făget) apare acum și cercul Bistrei, care este detașat din cercul Caransebeșului²². Noile schimbări nu au rămas nici de această dată definitive, din moment ce pe hărțile lui Elmpt din anii 1772 – 1773²³ sau în cartea lui Ehrler²⁴ se revine la vechea formă de patru cercuri.

Aceste diferențe, care apar pe hărțile bănățene în cazul districtului analizat, în decursul ultimului deceniu de stăpânire imperială, sunt rezultatul politicii coloniale înfăptuite în Banat de austrieci, prin crearea unor localități noi, unificarea sau abandonarea unor sate. Acest lucru va avea drept conse-

cință dispariția unor localități din listele de înregistrare cu ocazia înfăptuirii unor conscripții sau a trecerii unor așezări (chiar și a unui întreg cerc) dintr-un district în altul din cauze politico-administrative.

Noua împărțire teritorială (1775) a fost reprezentată pe o altă hartă a Banatului din 1776, cea a lui Francesco Grisellini²⁵. Conform ei, cercul Lugoj a cuprins districtul Caransebeș, o parte din districtul omonim și o fracțiune din districtele Orșova și Vârșeț. Această ultimă reorganizare a Banatului nu a mai putut fi pusă în aplicare pentru că împărăteasa Maria Tereza a cedat regiunea Ungariei. Vechea organizare administrativă s-a dizolvat, iar în locul ei au apărut trei noi comitate: Timiș, Torontal și Caraș, aceasta din urmă având capitala la Lugoj.

Districtul Lugoj s-a învecinat în cea mai mare parte a timpului, în secolul al XVIII-lea, cu districtul Lipova în N, hotarul trecând pe la miază-noapte de localitățile Cralovăț, Hitiaș, Tomești (localitate dispărută la N de Dubești), Poieni; la E cu principatul Transilvaniei, hotarul trecând la răsărit de Coșava, Crivina și Fărășești; la S cu districtul Caransebeșului, hotarul fiind format de o linie sinuoasă ce trece pe la S de Românești și Drinova, iar pe la N de Măguri și Remetea Pogănici; la V cu districtele Ciacova și Timișoara, hotarul mergând pe la S de Visag, la V de Sacoșu Mare, Ficătari și Șustră. Semnul convențional utilizat pentru marcarea graniței districtuale este format din două linii continue, una de culoare roșie și una de culoare galbenă, între care se află o linie punctată de culoare neagră. În districtul Lugoj se află toate formele de relief, zonele mai înalte aflându-se în partea de SE și NE a regiunii delimitate. Districtul avea și o rețea hidrografică bogată, cea mai importantă apă fiind Timișul, care, după ce formează două ostroave în dreptul localității Tapia, străbate Lugojul și, în aval de această așezare, formează alte două ostroave, din care cel din dreapta Belințului este cel mai mare. Pe întreg teritoriul se afla pădure, care la 1774 ocupa aproximativ 50% din district²⁶.

Districtul era străbătut de importante drumuri comerciale ce făceau legătura cu cele din Transilvania sau care mergeau la Viena. De la Timișoara se călătorea la Lugoj, fie pe drumul de poștă prin Chevereșu Mare și Sinersig, fie pe drumul de țară pe la Recaș, Topolovăț, Chizătău, Belinț și Coștei. De la Lugoj spre Ardeal drumul de poștă trecea prin Bujor, Făget, Coșava, iar spre Mehadia prin Satu Mic (V. V. Delamarina), Sacu, Caransebeș ș.a. De la Făget, pe drumul de țară se mergea la Lipova, pe la Pădureni și Topla. Pe teritoriul districtului erau stații de poștalion (cambiatuiri) la: Sinersig, Lugoj, Bujor, Făget și Coșava, iar la Făget era oficiu vamal. Poduri pe râul Timiș se aflau la Lugoj și Coștei, iar peste râul Bega la Făget și Chizătău.

Aceste condiții prielnice de habitat au determinat o creștere a numărului de sate și de locuitori pe întreg cuprinsul districtului Lugoj. Chiar dacă vechea conscripție din timpul stăpânirii otomane menționa Lugojul cu 14 sate, în secolul următor raportul Hamilton din 1734 a indicat aici 91 de așezări, care erau incluse în cercurile Făget (27 localități), Lugoj (24 localități), Luncani (24 localități) și Sărăzani (16 localități)²⁷.

În conscripția fiscală din 1743²⁸, districtul Lugoj apare menționat cu 96 de localități, iar în anul 1774 cu 99 de așezări²⁹, această creștere explicându-se prin sosirea coloniștilor în Banat. De-a lungul întregii perioade, elementul românesc a rămas predominant în așezările din districtele Orșova, Caransebeș și Lugoj, această situație menținându-se și după încorporarea Banatului la Ungaria³⁰.

La nivelul administrației Banatului au fost create patru funcții de administratori superiori (*Oberverwalter*), dintre care doi cu sediul la Timișoara, iar câte unul la Lugoj și Orșova. Acești funcționari trebuiau să se ocupe cu îndrumarea și controlul activității desfășurate de administrațiile de district. Prin ordinul dat în 2 iunie 1753, Administrația Banatului a dispus ca cei doi *Oberverwalteri* cu sediul la Timișoara, să fie mutați unul la Ciacova, celălalt la Lugoj³¹.

Dacă vechile districte românești privilegiate au fost administrate după „*jus valahicum*”, acum, în secolul al XVIII-lea cele 11 districte erau guvernate după „*dreptul austriac*”, pentru că erau considerate proprietatea împăratului. În fruntea fiecărui district Administrația a numit câte un administrator districtual (*Distriktverwalter*). Dintre acești administratori (*Verwalter* sau *prefect*), Francesco Grisellini spunea că el „*își avea sediul în localitatea principală și în funcție de subîmpărțirea țării, în fiecare localitate sau sat mai mare câte un subadministrator, precum și în fiecare sat câte un cnez sau jude, iar peste un anumit număr de sate un obercnez. Fiecare administrator își avea cancelaria proprie, cu personal suficient; în fața acestora se justificau autoritățile subalterne sus-amintite, după cum administratorii dădeau la rândul lor socoteală în fața Comandantului General. Totul - încasarea dărilor împărătești, administrația judiciară, siguranța țării și bunăstarea populației - cu un cuvânt, toate problemele de stat, economice și juridice depindeau de oficiile administrative. La transmiterea ordinelor, însărcinărilor, precum și a cărui fel de corespondență de la un oficiu la altul ori dacă era cazul de către persoane particulare, erau folosiți husari și haiduci*”³². În fruntea districtului Lugoj-Făget, în perioada 1718-1753, s-au aflat următorii administratori: căpitanul Gyürko (ianuarie 1718 - iulie 1719); Petru Szlavicz (octombrie 1719 - decembrie 1720); Anton Laurențiu Hoffmann (februarie 1721 - ianuarie 1722); Ioan Racz, administrator suprem peste districtele Lugoj, Lipova și Caransebeș (ianuarie 1722 - august 1723; august

1723 - noiembrie 1729); Daniel Buchleitner (mai 1729 - aprilie 1731); Gheorghe Plaschl (august-septembrie 1739); Saffran (ianuarie 1739); Plaschke? (august 1739); Saffran (iulie 1743); Gheorghe Ioan Markel (aprilie 1749) și Kralik (mai 1752-mai 1753)³³.

Enumerarea administratorilor din districtul Lugoj ne-a permis să tragem concluzia că nici unul dintre cei aflați la conducere până în 1753, nu a reușit să cunoască realitățile din teritoriu din moment ce au fost schimbați de administrația Banatului, după aproximativ un an de zile de la instalarea lor în funcție.

Dintre cei menționați doar Racz de Mehadia a reușit să rămână mai multă vreme în funcție. Ca reprezentant al autorității locale *Verwalterul* trebuia să ducă la îndeplinire obligațiile camerale legate nu numai de bunul mers al activității productive, ci și de repartizarea, respectiv strângerea diferitelor obligații fiscale ale supușilor. El mai era dator să supravegheze toate activitățile desfășurate în district sau cerute de administrație, care se refereau la asigurarea subzistenței pentru trupele aflate în trecere, repararea și construirea drumurilor și podurilor, tăierea lemnului pentru unele obiective de interes public sau la menținerea ordinii publice. În exercitarea atribuțiilor sale administratorul districtual îi stătea la dispoziție și un aparat funcționăresc relativ redus (husari, raționiști, actuari, concipiști). Administratorul de district era și prima instanță judecătorească în cazul unor delikte minore. El avea reședința la Lugoj și cum teritoriul aflat sub directă sa supraveghere se întindea pe toată suprafața districtului, administratorul era ajutat de mai mulți subprefecți (*Unterverwalter*), care răspundeau direct de o parte a districtului, aceasta rezumându-se de obicei la un cerc. Subadministoratori (*Unterverwalter*) ai districtului Lugoj în perioada 1718-1753 au fost: Szlavicz, subadministrator la Făget (august 1719); Ioan Racz (august 1719); Ioan Harsány (1719); Pordok subadministrator la Făget (ianuarie 1722); Kuttner, subadministrator la Lugoj (ianuarie 1722); Carl subadministrator la Făget (mai 1724); Buchleitner subadministrator la Făget (august 1725 - septembrie 1728); Zornhausen (decembrie 1728); Gheorghe Racz (înainte de martie 1728); Petru Wagner subadministrator la Luncani (septembrie 1737 - septembrie 1738); Strohnner (august 1739); Iosif Scheffenacken subadministrator la Făget (aprilie 1751 - iulie 1753) și Doborgaszy subadministrator la Topolovăț (iulie-septembrie 1753)³⁴.

Pentru a înțelege mai bine obligațiile pe care trebuia să le îndeplinească un administrator de district, prezentăm, pe baza documentelor avute la dispoziție, activitatea unuia dintre cei mai importanți prefecți pe care i-a avut districtul Lugoj: românul Ioan Racz (Ratz, Rác). Nu se cunoaște cu certitudine data și locul nașterii. Patriciu Drăgălina spunea că s-a născut la Mehadia³⁵, iar Ioan Boroș considera că familia Racz este originară din

Zlatna (Transilvania)³⁶. Tatăl său se numea Ștefan Racz și făcea parte dintre funcționarii provinciei bănățene, din moment ce în 1716 figurează ca *Verwalter* al districtului Ciacova. Fiul său - Ioan Racz - va căuta să calce pe urmele părintelui său, din moment ce și el va îndeplini mai multe slujbe ca funcționar al Imperiului Habsburgic. Până în 1722 Ioan Racz a lucrat ca translator la Orșova și la tribunalul militar din Timișoara³⁷. La 5 iulie 1722 el este numit *Verwalter* al districtului Lugoj, primind în această calitate mai multe însărcinări administrative. Chiar în același an, administrația Banatului îl trimite în Transilvania, pentru a cumpăra de acolo 3.000 de pături, cu sfatul de a găsi un meșter (sau o calfă) priceput la fabricarea păturilor, în vederea înființării unor asemenea fabrici³⁸. Se pare că un asemenea specialist a și venit, căci în Făget s-a înființat o asemenea fabrică, care datorită nerentabilității a fost închisă³⁹. În luna mai 1723 este atestată la Lugoj o manufactură de pături. Administratorul Ioan Racz s-a ocupat direct de buna ei funcționare, din moment ce a fost întrebat de ce cantitate de lână avea nevoie, pentru confecționarea a 5.000 de pături⁴⁰. Acesta a răspuns că i-ar trebui 56.000 oca (1 oca = 1.283 g), adică 61.792 kg lână, iar în Lugoj și Făget nu se putea procura decât cantitatea de 5.000 oca⁴¹. Pentru a cunoaște modul de funcționare a unor asemenea manufacturi, Racz se deplasează la Lipova unde observă că manufactura de aici nu mai poate funcționa din lipsă de materie primă. Din acest motiv el se adresează administratorilor districtuali din Orșova și Palanca Nouă, cu rugămintea de a i se trimite urgent lâna necesară fabricii din Lugoj⁴². În data de 11 iulie 1723 Racz raportează administrației din Timișoara, că din lipsă de lână, lucrătorii de la fabrica de pătură stau fără lucru, dar își primesc salariile și de aceea roagă să i se furnizeze imediat lâna pentru producerea păturilor⁴³. Tot în cursul anului 1722 lui Racz i se încredințează executarea a 60.000 bucăți de șindrilă necesare pentru construirea cazarmii din Timișoara și i se poruncește să facă rost de pietre pentru moară, care să le trimită orașului Lipova⁴⁴. Încă în 1722 el este nevoit să ia măsuri împotriva delincvenților, din moment ce este obligat să ridice spânzurații în Lugoj, pentru a pedepsi pe doi tâlhari, care trebuiau aduși de la Timișoara. Tot el se va ocupa și de transportarea lor la Lugoj cu șase căruțe⁴⁵. În cursul aceluiași an moare și tatăl său Ștefan Racz, iar pentru înmormântarea lui, este obligat să facă mai multe călătorii⁴⁶. Sarcinile fiscale din ce în ce mai mari îi determină pe locuitorii districtului Lugoj, să plece în Transilvania, unde credeau că vor avea o viață mai bună. Pentru a stopa această stare de lucruri, Racz este însărcinat să meargă după acei locuitori, care și-au părăsit gospodăriile, cu scopul de a-i aduce înapoi. În toată perioada în care a funcționat ca prefect, el a făcut tot posibilul ca să fie un bun slujbaş, din moment ce a înaintat o serie de propuneri concrete administrației, în privința construirii unor utilități publice sau reparării lor de

către locuitorii districtului, așa cum a fost în cazul cazărmii din Lugoj⁴⁷. Propunerea a fost însușită de către administrație, dar acest lucru a atras nemulțumirea lugojenilor, care recurg din nou la fugă, numai ca să scape de obligațiile impuse de austrieci⁴⁸. Tot lui Ioan Racz i s-a încredințat și încasarea impozitelor din district. Modul de colectare a dărilor i-a determinat pe lugojeni să facă mai multe plângeri împotriva lui, lucru confirmat și de inspectorul cameral Rebentisch în 31 iulie 1723, care, într-un raport adresat guvernatorului, menționează că a terminat ancheta în cazul prefectului, iar problema se va rezolva numai după reîntoarcerea acestuia⁴⁹. La 9 martie 1724 Ioan Racz este numit *Obverwalter* al districtului Lugoj-Făget, iar la 29 august al districtului Lipova⁵⁰. În cursul aceluiași an, el trimite administrației situația încasărilor și cheltuielilor făcute de fostul cnez Iacob al Caransebeșului și totodată dispune ca oamenii, care au găsit o comoară în apropierea comunei Margina, să fie duși la Timișoara⁵¹. În anul 1724, administrația îi închiriază administratorului suprem pe o perioadă de trei ani, în schimbul sumei de 400 de florini, fabrica de șube și moara de dubit, care se afla la Lugoj⁵². La 12 mai 1724 el cere un concediu de 14 zile, pentru a putea merge la băile Mehadia. Încă în 1725 Ioan Racz este atenționat de către administrație să nu abuzeze de funcția deținută și să îndeplinească cu promptitudine toate obligațiile încredințate⁵³. Din cauza faptului că lugojenii au avut în 1726 mai multe decese decât în anii anteriori, Ioan Racz, pe baza ordinului primit de la administrație, dispune să se dezgroape mormântul unei femei bătrâne, vestită că ar fi fost vrăjitoare (strigoaică). În urma verificărilor făcute, constatându-se că femeia a fost strigoaică, el ordonă să i se taie cu lopata capul, iar trupul să-i fie ars⁵⁴. Și în anul 1727 Ioan Racz are probleme cu autoritățile, care îl avertizează că va fi arestat dacă nu predă lemnele și furajele restante miliției din Lugoj⁵⁵. La 11 iunie 1727 Ioan Racz înaintează o cerere administrației, cu rugămintea de a i se da în arendă, pe încă trei ani manufactura din Făget, pe care tot el a organizat-o⁵⁶. Comenzile de pături către manufactura din Lugoj erau în permanentă creștere. În toamna anului 1727 administrația Banatului se interesează de rezervele de pături existente în această manufactură, cerând o comandă de 3-4.000 de bucăți, care să fie transportată imediat la Timișoara⁵⁷. Pentru iarna anului 1728 s-a comandat fabricarea unei cantități și mai mari de pături (12.000 de bucăți)⁵⁸, pentru care i s-a dat administratorului suprem Ioan Racz suma de 1.200-1.500 florini, cu care să facă rost de materia primă⁵⁹. Având o sănătate precară, pe 7 februarie 1729 Ioan Racz primește un concediu de șase luni, pentru a urma un tratament medical la Viena⁶⁰. Starea sănătății sale s-a înrăutățit și mai mult în timpul acestui concediu, din moment ce noul administrator al districtului Lugoj, Daniel Buchleitner raportează administrației la 28 noiembrie 1729 că Ioan Racz a decedat⁶¹.

Prezentarea prin exemplificare a activității desfășurate de administratorul suprem Ioan Racz ne-a permis să tragem o serie de concluzii asupra rezultatelor muncii sale. Ioan Racz a fost fără îndoială, la începutul secolului al XVIII-lea, figura cea mai cunoscută din districtul Lugoj, pentru că a reușit să ajungă în funcția cea mai înaltă la care putea aspira un român în cadrul administrației provinciale. Deoarece puțini funcționari cunoșteau limba localnicilor, guvernatorul Mercy a fost nevoit să-i încredințeze lui Ioan Racz conducerea mai multor zone, astfel încât acesta devine în 1726 administrator al districtelor Lugoj, Lipova și Caransebeș. De o cultură superioară, cunoscător al mai multor limbi străine, Ioan Racz a fost un om întreprinzător, care a izbutit să se ocupe cu bune rezultate de problemele administrative și economice ale districtului Lugoj-Făget. Pe acest plan, el s-a evidențiat în conducerea și coordonarea mai multor întreprinderi manufacturiere din zona aflată sub conducerea lui. În aceste condiții, nu este de mirare că a reușit să adune o sumă importantă de bani pentru restaurarea micii biserici ortodoxe din Lugoj. Cu toate aceste merite, el nu s-a bucurat de prea multă simpatie din partea conaționalilor săi, din moment ce Ioan Boroș semnalează în două rânduri plângerile pe care românii le-au adresat administrației asupra modului în care Ioan Racz înțelegea să adune impozitele din district. De aceea, el poate fi considerat un mic despot local, care nu s-a încumetat niciodată să se răzvrătească sau să refuze aducerea la îndeplinire a sarcinilor cerute de administrație, chiar dacă acestea au dus la înrăutățirea sau fuga românilor din districtul Lugoj.

Dacă în fruntea districtului s-a aflat un administrator, în ceea ce privește funcțiile de conducere la nivelul satelor și comunelor situația este puțin diferită, pentru că în acest caz există elemente de continuitate, întâlnite și în Evul mediu. Documentele vremii îi amintesc încă din secolul al XIV-lea pe cnezii sătești ca și conducători ai comunității locale. Această formă de organizare administrativă a funcționat și în perioada stăpânirii otomane asupra Banatului. Atribuțiile cnezilor sătești erau următoarele: participau alături de obercnezi și de funcționarii de district la stabilirea, repartizarea și încasarea obligațiilor fiscale datorate de supușii satului respectiv; participau alături de obercnezi la repartizarea și efectuarea diferitelor munci de robotă cu brațele și carele; supravegheau asupra ordinii și liniștii publice sau participau la acțiunile de urmărire și prindere a lotrilor; supravegheau respectarea măsurilor de carantină în caz de epidemii etc⁶².

Dacă în marea lor majoritate, cnezii erau considerați conducători ai satelor sau comunelor, au existat cazuri în Banat când asemenea fruntași se regăsesc și la orașe. Este exemplul Lugojului și Caransebeșului, unde cele două comunități aveau proprii lor cnezi. Astfel, la Lugoj sunt cunoscuți cnezii Ianăș Roșu (1749/1750) și Martin Olaru (1752)⁶³. Controlul asupra

mai multor cnezi se făcea de către obercnezi. Ei erau o categorie socială cu un statut mai privilegiat decât al cnezilor, deoarece ei reprezentau un element de legătură între cei aflați în subordinea lor și administratorii districtuali. Alături de ceilalți funcționari ai districtului Lugoj, cnezii și obercnezii au avut de îndeplinit numeroase sarcini economice și sociale cerute de administrația Banatului. Desele modificări făcute de autoritățile imperiale în componența districtului, vor avea repercusiuni și asupra numărului de obercnezi. În 1720 în districtul Lugoj-Făget funcționau patru obercnezi⁶⁴. Desemnarea candidaților la funcția de obercnez putea să vină din partea mai multor persoane, dar numirea în funcție se făcea în final de către administrație. Acești candidați proveneau cel mai adesea din rândul obercnezilor aflați în funcție (în acest caz avea loc o reînnoire a mandatului lor), din rândul slujitorilor de rang inferior sau superiori ai administrației sau din rândurile cnezilor sătești. Astfel, în 1727 husarul Novac din districtul Lugoj a fost propus de oficiul districtual Lugoj în funcția de cnez în locul celui decedat⁶⁵, fiind confirmat apoi de administrația Banatului ca obercnez al cercului Făget⁶⁶. Durata mandatului unui obercnez era de aproximativ trei ani, iar în afara expirării termenului, revocarea din funcție putea să aibă cauze diferite: moartea titularului, îmbolnăvirea sau vârsta înaintată⁶⁷. În 1727 cnezii sătești din cercul Lunca (districtul Lugoj) au cerut retragerea din funcție a obercnezului lor, pentru că nu era capabil să-și îndeplinească serviciul⁶⁸. Demiterea din funcție a cnezilor și obercnezilor putea să aibă și alte cauze în afara celor naturale. Acestea erau determinate de faptul că, aflați în funcție pe o perioadă determinată, ei încercau să se îmbogățească prin toate mijloacele posibile. Nesupunerea, instigarea la revoltă sau delapidarea erau cele mai frecvente cazuri care vor determina pierderea slujbei. În 1750 cnezul orașului Lugoj Ianăș Roșu a fost arestat pentru că a delapidat suma de 390 de florini, bani ce proveneau din casieria comună. Avea acestuia a fost pusă sub sechestru, iar el a fost trimis la Timișoara pentru a fi judecat⁶⁹. Doi ani mai târziu (1752) tot lugojenii din "Varosch" (Lugojul Român), se împotriveau să mai plătească darea până când cnezul lor Martin Olaru, acuzat de încasarea arbitrară a capitației (șase florini în 1751 și 12 florini în 1752), nu este suspendat din funcție și anchetat⁷⁰. În 1753 patru cnezi sătești din cercul Lugoj (Martin Ștefănuț, Martin Fiera, Martin Bameș și Gheorghe Roșescu) au fost demși din funcție sub acuzația de instigare a locuitorilor împotriva autorităților⁷¹.

Dacă demiterile din funcție erau mai frecvente, au existat și cazuri mai rare, când unii dintre ei au fost promovați și răsplătiți cu sume importante pentru serviciile credincioase aduse austrieilor. Este și cazul obercnezului Gavrilă Gurean din districtul Lugoj, care a primit o pensie viageră pentru activitatea desfășurată în această funcție⁷². În ceea ce privește sarcinile care

trebuiau duse la îndeplinire de către cnezi și obercnezi, principala lor îndatorire era aceea a străngerii și repartizării dărilor, dar și a contribuției pentru armată. Pentru împărțirea echitabilă a obligațiilor, administrația Banatului a stabilit darea pentru întreaga provincie și de aici s-a trecut la defalcarea ei pentru fiecare district în parte.

O altă obligație a acestor două categorii sociale era aceea de a participa la recrutările pe care le făcea armata imperială. În cazul în care ei se opuneau, cnezii erau maltratați chiar de către organele militare. Despre acest lucru vorbește un raport al oficiului districtului Lugoj din 11 aprilie 1749, care informează administrația Banatului de modul în care se realizează această activitate de către autorități⁷³.

Cnezii și obercnezii din district au avut un rol important în dezvoltarea economică a teritoriilor aflate sub conducerea lor. Dispunând de suficiente resurse materiale, ei și-au îndreptat investițiile spre sectorul agricol, în condițiile în care zona de câmpie se întindea pe o mare parte a districtului lugojan. Exploatarea terenurilor agricole s-a făcut mai ales prin luarea în arendă a prediilor, acestea nefiind cultivate din cauza țăranilor fugari, care plecau de teama autorităților. Regiunea cea mai pustie și nepopulată se afla chiar în acest district, din moment ce în 1724 din totalul de 181 de predii înregistrate în Banat, aproape jumătate (71) se aflau aici⁷⁴.

Pentru îndeplinirea în bune condiții a acestor activități, autoritățile imperiale au acordat cnezilor și obercnezilor o serie de avantaje, fapt care a determinat în cele mai multe cazuri protestul populației din Banat. Cu toate acestea, reacțiile locuitorilor din districtul Lugoj au fost uneori total diferite, față de restul provinciei bănățene. Satele de aici s-au arătat dispuse să suporte toate dijmele pentru cnezii lor, sperând că astfel vor avea relații mai bune cu reprezentanții lor⁷⁵. Totuși, au fost puține cazuri când relațiile dintre cele două părți au fost cordiale. Acest lucru se întâmpla atunci când funcționarii inferiori luau apărarea contribuabililor. Din acest motiv, administrația Banatului a trimis în 1724 oficiului districtual avertismentul de a nu ține seama de cererile cnezilor și obercnezilor din regiunea Făgetului pentru amânarea termenelor de plată⁷⁶. Datorită caracterului arbitrar al autorităților, populația districtului a căutat să se sustragă de la plata dărilor sau de la prestarea robotelor. Amenajarea canalului Bega a fost un obiectiv care s-a realizat în totalitate prin munca robotașilor. În 1729 după ce au trimis mai întâi 50 de robotași la canalul Bega, districtele Timișoara, Lugoj și Lipova au primit ordinul ca zilnic 100 de robotași din subordinea lor să ia parte la realizarea acestui proiect⁷⁷. La sfârșitul anului 1731 s-a apelat din nou la ajutorul locuitorilor din Lugoj, pentru a contribui de această dată la zidirea cetății Timișoara, dar mulți dintre ei au refuzat să facă acest lucru. În aceste condiții, administratorul districtual a fost amenințat de autorități să folosească

forța și să ceară ajutorul armatei, altfel va avea de suportat pagubele care vor interveni⁷⁸. În 1737 și 1745 lugojenii refuzau să plătească impozitele, pe motiv că ele erau prea ridicate⁷⁹. De aceea, administrația a obligat oficiul districtual din Lugoj ca împreună cu funcționarii de aici să plece în căutarea fugarilor. În cazul în care cnezul sau obercnezul refuza să colaboreze cu autoritățile, acesta era destituit sau pedepsit, așa cum s-a întâmplat în 1725 cu obercnezul Miclăuș din districtul Lugoj⁸⁰. Cele mai mari necazuri le făceau populației din Lugoj cnezii și obercnezii, pentru că apelau la orice mijloace posibile în strângerea dărilor: încasarea unor obligații suplimentare, deturnarea de bani (vezi cazul cnezului Ianăș Roșu din Lugoj), comportament violent sau repartizarea inegală a obligațiilor⁸¹.

După un regim relativ favorabil pe plan economic și politic în epoca otomană, caracterizat prin autonomia populației autohtone și a instituțiilor ei, prin dreptul de proprietate al țăranimii asupra lotului deținut și o largă toleranță religioasă, cucerirea austriacă a transformat întreaga provincie într-un domeniu al Coroanei. Populației i s-au impus și alte sarcini iobăgești prestate împăratului de la Viena în calitate de dublă de suveran și unic proprietar de pământ al noii provincii bănățene. În aceste condiții, Curtea de la Viena a urmărit transformarea ei într-o provincie puternică, capabilă să aducă profituri însemnate pentru creșterea veniturilor erariale, dar și într-o citadelă de graniță a Imperiului Habsburgic, care să fie în stare să facă față atacurilor otomane. Întocmai ca în cazul organizării administrative și instituționale, autoritățile de la Viena s-au arătat preocupate în stabilirea regimului fiscal în noua provincie.

Pentru a putea pune în practică sistemul de impunere, administrația Banatului a fost obligată să efectueze o serie de conscrieri, pe baza căreia să încaseze principalele obligații fiscale ale supușilor din districte. Sarcina de bază a țăranilor a fost aceea de a plăti contribuția, compusă din darea de cap - capitația (*Personalkopf*) - datorată de capul gospodăriei și de primii doi fii adulți (în vârstă de peste 15 ani), căsătoriți sau necăsătoriți și din darea după avere (*Faculttenkopf*), plătită pe categorii în funcție de mărimea averii mobile (în general vite) aparținând impozabilului⁸².

Evidența fiscală deficitară a determinat Camera Aulică să ordone „Comisiei de organizare a Țării Banatului” la 7 octombrie 1717 efectuarea unei conscripții pentru toate localitățile din Banat⁸³. Cu ocazia acestei conscrieri, în Lugoj s-a raportat că există 218 case cu 500 de familii. Socotind patru suflete după familie, numărul locuitorilor ar fi fost de 2.000 sau chiar mai puțin⁸⁴. În ceea ce privește numărul satelor din district cuprinse în conscripția din 1717 și de pe harta lui Mercy din 1723-1725, acestea arată în felul următor:⁸⁵

DISTRICTUL	CONSCRIPTIA DIN	HARTA DIN 1723-1725		TOTAL SATE
LUGOJ	1717 - sate	Sate locuite	Sate pustii	Hartă
LUGOJ	106	26	3	29

Diferențele existente între conscripția din 1717 și harta lui Mercy se explică prin faptul că topograful, care a cartografiat districtul Lugoj, au menționat doar satele din cercul Lugoj, excluzându-le pe cele din cercurile Lunca, Făget și Sărăzani.

Contribuția a fost un impozit militar, care trebuia să acopere cheltuielile legate de întreținerea trupelor aflate în Banat, dar și cele pentru construirea unor obiective cu caracter strategic (fortificații militare, cazărmi, depozite etc.). Impozitul era repartizat pe districte de către administrația Banatului, iar împărțirea pe sate era efectuată de administratori cu ajutorul obercnezilor și cnezilor sătești. În primii ani de stăpânire, cuantumul contribuției a fost unitar și abia mai târziu s-a trecut la o diferențiere pe zone geografice, stabilit în funcție de fertilitatea pământului. Numai așa se explică de ce contribuția districtului Lugoj a fost mai mare în primii ani ai dominației austriece, scăzând cu mai mult de o zecime în deceniul trei din secolul al XVIII-lea. Raportat la conscripția din anul 1717, sarcinile contribuționale ale locuitorilor din district se prezentau astfel pentru anii 1717-1731⁸⁶.

CONSCRIPTIA DIN 1717		CONTRIBUȚIA 1717-1718			
NUMĂR	NUMĂR	PE DISTRICT		PE GOSPODĂRIE	
SATE	GOSPODĂRIE	Fl.	Cr.	FL.	Cr.
106	1.968	63.548	14	32	17

CONTRIBUȚIA 1718-1719				CONTRIBUȚIA 1729-1730			
PE DISTRICT		PE GOSPODĂRIE		PE DISTRICT		PE GOSPODĂRIE	
Fl.	Cr.	Fl.	Cr.	Fl.	Cr.	Fl.	Cr.
60.660	40	30	49	45.541	53,25	23	42

Urmările dezastruoase ale războiului turco-austriac și ale răscoalei românești din 1738 au determinat Curtea să ia în calcul posibilitatea unei reforme a sistemului fiscal din Banat. De data aceasta s-a stabilit un sistem de impunere, care să ușureze povara locuitorilor, mai ales că cei mai mulți

dintre ei nu erau mulțumiți de taxele prea ridicate. Astfel, s-a hotărât ca dările ce reveneau fiecărui district urmau să fie negociate de un consilier al administrației Banatului cu obercnezii locali, ca bază de calcul fiind luată o capitație de cel mult patru sau șase florini pe an. În ceea ce privește obligațiile districtului Lugoj, în perioada 1743-1758, ele au scăzut ușor, populația de aici nefiind capabilă să facă față regimului de fiscalitate apăsătoare. Cauzele acestor stări de lucruri au fost multiple: foametea, ciuma, fuga locuitorilor, dar și mortalitatea ridicată.

Pentru a cunoaște schimbările petrecute în provincia bănățeană, în urma războiului din anii 1737-1739 între Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic, Curtea de la Viena a trecut la efectuarea unei noi conscripții în anul 1743. Importanța ei e deosebită pentru că ne arată pentru prima dată toate așezările locuite din districtul Lugoj, obligațiile locuitorilor, dar și situația lor pe naționalități:

NATIONALITĂȚI	UNITĂȚI DE DARE PE CAP		UNITĂȚI DARE PE AVERE		CONTRIBUȚIA	
	NR.	%	NR.	%	ÎN SUMĂ DE	%
TOTAL	3.828	100	1.684 45/60	100	34.783 fl. 37 cr.	100
ROMÂNI	3.828	100	1.684 45/60	100	34.589 fl. 37 cr.	99,44
GERMANI	-	-	-	-	194 fl.	0,56

La o analiză mai atentă a tabelului prezentat, se pot face o serie de aprecieri asupra realității sociale existente în district la această dată. Districtul avea cel mai mare număr de sate (96)⁸⁷, cuantumul contribuției sale ridicându-se la 34.784 fl. 37 cr., fiind cea mai ridicată din Banat după districtele Vârșeț și Ciacova⁸⁸. În ceea ce privește naționalitatea locuitorilor districtului, cea mai mare parte o formau românii, ei fiind obligați să suporte și majoritatea datoriilor fiscale (99,44%). Există o singură localitate (Lugojul German) populat de coloniști germani, care dădeau o contribuție de 194 florini. Cu prilejul reformei administrative din 1751-1753 Curtea vieneză a impus districtelor bănățene un nou impozit, numit taxa dominicală și terestră, ea fiind destinată construirii și întreținerii cazărnilor de interes militar. În 1758 districtul Lugoj a plătit suma de 11.418 fl. 23/4 cr., ce reprezenta un procentaj de 5,7% din venitul total încasat de oficialități⁸⁹. Situația socială în district a cunoscut o îmbunătățire relativă, fapt dovedit și prin conscripția din 1758, când contribuția a fost de 39.868 fl. 38 cr⁹⁰. Principala cauză a

perpetuării acestei economii înapoiate se explică prin faptul că districtul nu și-a revenit pe deplin de pe urma pierderilor înregistrate în ultimul război cu otomanii.

În afară de contribuția amintită, locuitorii din Banat mai trebuiau să presteze dijma, plătită după diferite produse naturale. Aceasta era destinată împăratului ca proprietar de domeniu, fiind repartizată de către administrație pe districte, în urma conscripției efectuate anual la sate de către cnezii locali. Aceștia dispuneau de o mare libertate la stabilirea și strângerea dijmelor, motiv pentru care plângerile erau la ordinea zilei, deși multe cazuri rămăneau nesoluționate⁹¹. Dijmele din vin, ceară, miere de albine și miei erau percepute la valorile lor în bani, fiind o obligație apăsătoare și datorită faptului că prin stabilirea anticipată a cuantumului, nu se ținea seama de capacitatea economică reală a contribuabilului.

Dijma a fost percepută în districtul Lugoj încă din anul 1719, făcându-se conscrieri la produsele din vin, tutun, porumb și stupi⁹², sub directa supraveghere a administratorului districtual. Chiar din acest an lugojenii se împotrivesc la colectarea acestor dări, motiv pentru care administratorul Gyürko cere reducerea impozitelor, argumentând că altfel o parte din locuitori vor pleca în Ardeal⁹³. Acesta a fost și motivul înlocuirii administratorului cu Petru Szlavicz în octombrie 1719⁹⁴. În 1736 locuitorii districtului trebuiau să mai dea plăieșilor și husarilor o contribuție de 1.022 și respectiv 948 florini, această dare fiind la fel de împovărătoare ca și cea datorată împăratului⁹⁵. Numai așa se explică de ce locuitorii din Banat au început să fugă sistematic în Transilvania, iar administratorii trimiși după ei nu reușesc nici în acest an să-i aducă înapoi. În 1737 dijma a fost și mai mare, din moment ce oficiul districtual era obligat să ia măsuri energice împotriva rău platnicilor⁹⁶.

O altă obligație pentru contribuabili a fost robota cu brațele și carele. Ea era prestată către împărat în dubla sa calitate de cap al statului și de proprietar de domeniu. În timpul războiului această obligație se făcea fără plată și hrană, dar începând cu anul 1719 se plăteau zilnic trei creițari și pâine⁹⁷. Domeniul în care s-a recurs la munca robotelor a fost mai cu seamă realizarea unor obiective de interes militar: construirea noilor fortificații la cetățile Timișoara, Orșova și la cazărmile din principalele centre urbane ale Banatului (Timișoara, Lugoj, Caransebeș) sau la drumurile și podurile de importanță strategică și economică. Astfel, lemnul necesar pentru construirea cetății Timișoara a fost procurat din pădurile districtelor Lugoj și Caransebeș, transportul fiind făcut de către localnici⁹⁸. La propunerea prefectului, administrația cere ca și cazarma din Lugoj să fie reparată tot de către locuitorii districtului, dar aceștia au refuzat din moment ce o parte din ei pleacă din Banat, numai ca să scape de sarcinile robotei.⁹⁹ În 17 octombrie 1723

Camera Aulică a dispus ca pentru continuarea lucrărilor de reparare la cazarma din Lugoj, să se dea de către administrația Banatului 1.300 bucăți lemne de construcție¹⁰⁰. De altfel, cazarma din Lugoj s-a ridicat numai pe spesele comunei, fapt dovedit și dintr-o scrisoare a Camerei Aulice din 20 octombrie 1748¹⁰¹. În 1732 s-a zidit, tot cu contribuția localnicilor din Lugoj, și o casă nouă necesară funcționarilor districtuali. Cheltuielile s-au ridicat la suma de 2.142 fl. 35 cr.¹⁰². Un an mai târziu (1733), locuitorii din părțile Făgetului refuzau să transporte pentru miliție cele 50.000 măji de fân¹⁰³. În aceste condiții nu este de mirare că dregătorii districtului sunt acuzați în 1729 că folosesc robotele în interes personal, iar ei nu sunt deloc interesați ca să ușureze situația țăranimii. Erau dați ca exemplu subadministrației, care se plimbau prin districte cu patru cai, după moda franceză și aveau în proprietatea lor multe vite obținute pe căi necinstite de la contribuabili¹⁰⁴.

Tot cu contribuția locuitorilor s-a făcut și drumul cel nou de poștă, care făcea legătura dintre Transilvania și Lugoj. La 24 aprilie 1724 Camera Aulică cerea administrației ca acest drum, care trecea prin Făget și Dobra, "să se facă în stare bună"¹⁰⁵. În 1729 administrația se învoiește ca oficiul de poștă să fie dat în arendă lui George Racz, probabil fratele fostului administrator Ioan Racz¹⁰⁶,

O altă categorie socială defavorizată a fost cea a evreilor, ei fiind acceptați în Banat doar în schimbul unei taxe de toleranță, de doi florini pe cap cu titlu de capitație¹⁰⁷. În ceea ce îi privește pe ȣigani, ei au avut un statut social asemănător cu cel al evreilor, pentru că au fost nevoiți să plătească un așa numit haraci, stabilit la cinci florini de cap¹⁰⁸. Acest impozit era dat în arendă, colectarea dării fiind atent supravegheată de un reprezentant al administrației. În 1753 o parte dintre ȣigani au fost colonizați în district, fapt care a atras nemulțumirile guvernanților austrieci. Printr-o scrisoare trimisă la oficiul din Lugoj, administrația cerea funcționarilor să se intereseze dacă părinții ȣiganilor așezați în districtul Lugoj au fost iobagi. Autoritățile bănățene erau direct interesate de această problemă, pentru că nu vroiau să fie transformată în coloniști și această categorie socială, deoarece exista pericolul să fie scutiți de plata impozitelor un mare număr de locuitori¹⁰⁹. Au existat cazuri când o serie de contribuabili (preoți și coloniști) au fost dispensați parțial de sarcinile fiscale.

Prin ordinul circular din 17 iunie 1721 al administrației¹¹⁰, preoții ortodocși din Banat au fost scutiți atât de plata contribuției, cât și de prestarea robotelor, dar această politică a fost anulată printr-un alt ordin dat de autorități pe 3 iunie 1753. Prin urmare, toți preoții ortodocși din Banat urmau să fie înregistrați în conscripțiile fiscale pentru a plăti dijma. Această măsură nu a durat mult timp, pentru că la 3 august 1753 Curtea vieneseză a revenit

asupra deciziei sale¹¹¹. De fapt, înainte de anul 1753 au existat mai multe încercări ale autorităților de a nu se acorda facilități preoților de scutire pentru plata impozitelor, din moment ce administrația Banatului a realizat o serie de conscrieri ale averii acestora¹¹². În 1774 contribuția plătită de districtul Lugoj era în continuare ridicată, ea fiind dată de cei 31.665 de locuitori conform tabelului următor:¹¹³

LUGOJ	IMPOZIT PE CAP IMPOZIT FUNCAR ETC.	VENITURI CAMERALE ȘI PROVINCIALE	VENITURI ALE SĂRII	VENITURI DE VAMĂ	TOTAL
	80.000 fl.	10.000 fl.	17.000 fl.	2.000 fl.	109.000 fl.

Analizarea cu atenție a obligațiilor încasate de la contribuabilii din district, ne face să credem că cel puțin spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, situația financiară a mai multor gospodării țărănești s-a îmbunătățit în mod semnificativ. În afara perioadelor de conflict militar, când mai mulți locuitori plecau în Ardeal sau Țara Românească, acum nu se mai înregistrează o fugă masivă a locuitorilor, aceștia având importante posibilități de a face negoț. Târgurile ținute la Făget de șapte ori pe an și cele săptămânale de la Lugoj au fost frecventate de mulți cumpărători, în condițiile în care existau și mărfuri îndestulătoare pentru cei interesați. Profitul celor care munciau se realiza îndeosebi din cositul fânului, cultivarea cerealelor, creșterea animalelor și a albinelor¹¹⁴. Turcii, la plecarea lor din Banat, au lăsat în urmă un teritoriu bine populat, destul de bogat, care avea o apreciabilă putere economică. Această populație era formată în majoritate din români, care se ocupau mai mult cu agricultura. Toate acestea au făcut ca dezvoltarea Banatului să se afle la un nivel similar cu al altor provincii, care s-au aflat sub dominație otomană. Cu toate acestea, dezvoltarea social-economică din districtul Lugoj a rămas mai în urmă¹¹⁵, în comparație cu alte zone ale Banatului, de exemplu zona muntoasă din sud, cu centrul la Oravița, care s-a dezvoltat mai repede.

Încă de la începutul stăpânirii habsburgice, autoritățile de la Viena au căutat să schimbe această stare de lucruri, acordând o atenție deosebită comerțului. Pe timpul stăpânirii otomane în Banat s-a format o clasă negustorească, de compoziție româno-sârbă, băștinași cu mici amestecuri venetice de armeni, însă încheagată într-o comunitate creștină, care avea legături solide, atât în Orient, cât și în Apus. Această negustorime bănățeană a jucat un rol hotărâtor în relațiile dintre Imperiul Habsburgic și Turcia, cele două puteri semnând pe 27 iulie 1718 un acord comercial, care va reglementa

raporturile economice dintre ele. Potrivit înțelegerii menționate, grecii și armenii, care doreau să facă comerț, erau tolerați în Transilvania și Banat, iar cei care doreau să beneficieze de drepturile supușilor, trebuiau să se așeze cu familiile și cu copiii în interiorul Imperiului Habsburgic. Pentru mărfurile turcești aduse ei plăteau o singură dată o taxă de 3%, iar cu taxa de origine făceau doar comerț de schimb¹¹⁶. De exemplu, negustorii speculanți veniți la târgul din Lugoj după fiecare trăsură trebuiau să plătească o vamă de șase cruceri¹¹⁷.

Negustorii străini erau răspândiți în întregul Banat și prin meseria lor făceau concurență comercianților autohtoni, care erau nemulțumiți că profitul lor economic scădea. Primii negustori greci sunt amintiți la Lugoj în 1723, unde făceau afaceri cu ceară și unsoare, care se vindea cu șase cruceri oca¹¹⁸.

În 1723 în Banat au fost înființate mai multe societăți comerciale, ele având rostul de a valorifica produsele de export ale Transilvaniei, Olteniei, Banatului și Serbiei. Mărfurile comercializate erau diverse, de la ceară, tutun, cupru, la cereale și animale. O asemenea societate comercială funcționa în 1723 și la Lugoj, ea ocupându-se și cu vânzarea unturii¹¹⁹. Un alt profit pentru comună a fost și depozitul de tutun, acest produs fiind valorificat la export¹²⁰. Pentru că negustorii veniți din Turcia eludau fiscalul și nu plăteau taxa cuvenită, Curtea Vienei a fost nevoită să semneze un decret în 17 iunie 1735, prin care vameșii austrieci erau împuterniciți să oprească intrarea în imperiu a acelor mărfuri, care nu îndeplineau cerințele legale. În paralel s-a trecut la conscrierea tuturor negustorilor greci, armeni, sârbi și bulgari, care se mutau dintr-un oraș în altul pentru a nu fi controlați de fisc¹²¹. De aceea, administrația Banatului a împuternicit autoritățile locale să-i aresteze pe acei negustori, care nu aveau autorizația de călătorie sau de exercitare a comerțului¹²². Asemenea cazuri s-au întâlnit și la Lugoj în 1742, când au fost arestați o serie de negustori greci, care comercializau pânzeturi¹²³. Alții erau închiși pentru că nu aveau permise de ședere, așa cum a fost cazul negustorilor greci Dino și Marco din Lugoj¹²⁴. Erau vizați în special negustorii ambulanți, care nu aveau un loc stabil și dădeau bătăi de cap localnicilor, pentru că făceau concurență acestora. În aceste condiții nu este de mirare că în 1735 între comercianții lugojeni și alți negustori greci tolerați s-au ivit conflicte din pricina unor prăvălii de scânduri ridicate de ultimii în piața comunei¹²⁵. Unii dintre negustori s-au putut așeza doar temporar în comună ca să facă comerț cu mărfurile lor „a la minut”, adică în cantitate foarte mică¹²⁶. Situația devenind destul de gravă, organele civile și militare austriece au luat măsuri energice pentru așezarea negustorilor străini în Imperiul Habsburgic. În 1740 autoritățile din Banat au dat ordin judecătorului companiei grecești din Turcia să pună în vedere membrilor „care își

*au familia în Turcia să-și aducă soțiile și copiii și înainte de 1 martie să se așeze obținând dreptul legal de supușenie austriacă”, altfel nu vor putea face comerț mărunț și nu vor mai putea avea depozite de mărfuri decât afară din oraș, la locul ce se va indica*¹²⁷. Măsura nu a rămas fără ecou în rândurile negustorilor greci, din moment ce Ioan Boroș semnalează că la Lugoj în perioada anilor 1742-1743 a crescut numărul negustorilor din această comunitate, care s-au stabilit aici¹²⁸.

Pentru a putea stăpâni Banatul, Curtea și-a îndreptat atenția spre o dezvoltare într-un ritm mai accelerat a economiei bănățene, aceasta dorindu-se a fi făcută, în concepția aceluiași guvernanti, cu ajutorul coloniștilor aduși din Germania. Colonizarea germanilor urmărea să înfrângă opoziția băștinașilor față de noua stăpânire, să întărească catolicismul și să reprezinte o punte de legătură între noii veniți și cei rămași în Imperiul Habsburgic. Caracterul agrar al zonei și-a pus amprenta și asupra tipului de aglomerări urbane, de mici târguri cu numeroase ateliere meșteșugărești, ce încercau să acopere necesitățile economice ale satelor înconjurătoare în fața acumulărilor primitive de capital, care se făceau lent și în cazul Lugojului sau Făgetului. Cu toate acestea, comuna a cunoscut o dezvoltare continuă, datorită așezării sale geografice, ea fiind situată pe unul dintre drumurile principale ale întregului ținut. Lugojul ocupa locul al treilea în ceea ce privește numărul locuitorilor din Banat. Din acest motiv, consilierul Johann Albrecht Craussen, când a fost împuternicit în 1717, cu dislocarea coloniștilor aduși din țări străine, a propus ca în Lugoj să nu mai fie așezați coloniști veniți din Imperiul Habsburgic.¹²⁹

Intenția austrieșilor de a coloniza în Banat familii de țărani germani s-a bucurat și de sprijinul guvernatorului Mercy, care a autorizat oficiile administrative să dea tot sprijinul necesar așezării lor în noua țară. Din cei 366 de meseriași aduși din părțile Austriei după organizarea districtelor, o mică parte au fost așezați și la Lugoj în anul 1718¹³⁰.

În vederea continuării acestei politici de implantare a unor noi populații, același consilier Craussen, începând cu anul 1719, a început să viziteze mai multe districte bănățene, pentru a culege date în vederea așezării de noi locuitori. Cu această ocazie el nu a mai propus ca în comună să fie aduși alți coloniști, pe motivul că “Lugojul era deja populat”¹³¹. Pentru a se asigura cultul religios al noilor veniți, încă din anul 1718, în comună, s-a așezat ordinul misionar al călugărilor minoriți, ei punând bazele primei parohii romano-catolice. Chiar dacă în anii următori aici a sosit un număr mai mic de coloniști, datorită matricolelor lăsate în diariul ordinului minorit începând cu anul 1721, aflăm și primele date privind numărul lor. Astfel pentru același an erau menționate patru nașteri, cinci decese și o căsătorie¹³². Alți coloniști au sosit la Lugoj în anul 1725 când existau deja

câteva case pe malul stâng al râului Timiș. La sfârșitul lunii martie 1725 *Obverwalterul* districtului Lugoj-Făget raporta că a repartizat familiilor germane pământ suficient, "*dar aceștia nu au voit să lucreze și nu s-au supus dregătorilor*"¹³³. Acest lucru s-a datorat probabil faptului că mulți dintre cei veniți aici aveau o condiție modestă și erau lipsiți de uneltele necesare la munca pământului. Noii sosiți au trebuit să se stabilească în locurile indicate de administrație, astfel că în scurt timp s-au pus bazele primelor străzi din Lugojul German, Kirchengasse (azi str. Bucegi și Cuza-Vodă) și Karansebeschagasse (azi str. Semenicolui)¹³⁴.

Noua localitate cunoscută sub numele de Lugojul German s-a format în partea stângă a râului Timiș, aici apărând, pe lângă casele localnicilor, și unele edificii ale autorităților sau magazine erariale. Cele două comune - Lugojul German și Lugojul Român - au fost legate între ele printr-un pod de lemn, unde se încasa vama de trecere peste râul Timiș¹³⁵. Ca și în cazul altor construcții edilitare ridicate de comună, la executarea acestui proiect un rol hotărâtor l-au avut localnicii, care au adus lemnele necesare la realizarea podului din pădurile districtului. Încasarea vămii podului a fost singurul privilegiu de care s-a bucurat Lugojul în Evul mediu. Acest pod a fost pomenit prima oară în anul 1723, când administrația Banatului cerea oficialităților locale să ia măsuri de întreținere a lui¹³⁶.

Până în anul 1793 cele două localități au avut o administrație separată, dar acest lucru nu va împiedica dezvoltarea celor două comunități¹³⁷. Fiecare dintre cele două comune avea propriul ei sigiliu folosit de către oficialități în administrarea lor. Pe forma rotundă a peceții din Lugojul Român (Fig. 1) se află imaginea a două turnuri de biserică, care se termină prin câte o cruce simplă. La o primă analiză se poate observa că desenul reprezintă turnul bisericii ortodoxe române construită de Gavrilă Gurean între anii 1759-1766. Între turnuri se înalță un zid piramidal pe al cărui vârf se află o cruce dublă. Datarea sigiliului în anul 1717 ridică o serie de întrebări controversate, care pun la îndoială autenticitatea lui: de ce este reprezentat pe sigiliu turnul bisericii ortodoxe, din moment ce construirea ei începe 40 de ani mai târziu?; sau desenul reprezintă o altă biserică, iar pecetea nu datează din perioada stăpânirii austriece, ea fiind făcută după anul 1778? La prima întrebare este greu de dat un răspuns, din moment ce în 1717 sau înainte nu exista nici un fel de biserică în partea Lugojului Român, care să aibă două turnuri. În partea dreaptă a Timișului se găsea la acea dată doar biserica ortodoxă cu un singur turn, reclădită de administratorul suprem Ioan Racz în 1726. Este greu de crezut că această biserică, care datează încă din secolul al XV-lea, ar fi avut două turnuri înainte de refacerea ei de către Ioan Racz. Totodată, desenul nu poate reprezenta nici biserica minorită, construită între anii 1733-1735, pentru că ea are un singur turn. În al doilea caz,

s-ar putea înainta ipoteza că această pecete apărută pentru prima dată în 1717, a fost reînnoită ulterior păstrându-se doar anul executării ei. Este lipsit de orice îndoială faptul că această pecete reprezintă sigiliul Lugojului Român, iar cea a Lugojului German avea cu totul altă configurație. Anul 1717 de pe sigiliu simbolizează data eliberării comunei de sub jugul otoman¹³⁸ sau poate aminti confirmarea privilegiilor de a ține târguri săptămânale și de a încasa vama podului, aceste drepturi fiind recunoscute de către guvernatorul Mercy și generalul Wiard, comandant peste districtele Caransebeș, Lugoj, Făget și Lipova¹³⁹.

Pe baza informațiilor analizate credem că inscripția în cerc de pe sigiliul numit "Lugosch: Varesch: 1717" în limba maghiară (deși scrisă greșit) nu aparține perioadei imperiale, ea fiind folosită de către comună după apariția bisericii ortodoxe sau odată cu împărțirea Banatului în comitate. Din Lugojul German ne-au rămas două sigilii: cel din 1764, care în interior este împărțit în trei părți și cel de-al doilea din anul 1781. În partea de sus a primului sigiliu (Fig. 2) se află un triunghi cu un ochi uman, în partea din dreapta jos un steag cu o cruce pe lance, pe care sunt inscripționate literele M.R., iar în stânga se află o cruce dublă. Inscripția sub formă de cerc reprezintă: "SIGILL: TEUTSCH: LUGOS GEMAINDE: 1764". A doua inscripție este mai puțin clară, dar asemănătoare cu prima: "SG (...) : TEUTSCH : GEMAINTE : 1781." Ambele sigilii au fost folosite în Lugojul German în anul 1780. Primul a fost utilizat între anii 1764-1787, iar cel de-al doilea între anii 1781-1792¹⁴⁰. Sigiliul din 1764 a fost pierdut probabil pe la 1781, motiv pentru care a trebuit să fie confecționată o altă pecete. Lugojul Român era condus de un cnez și jurați, care depindeau de Camera Aulică și de administrația districtuală, iar Lugojul German de către un jude numit „Schultheiss” sau „Schulze” și jurați aleși pe un an de către aceleași autorități superioare. Pe timpul mandatului său cnezul din Lugojul Român nu a fost remunerat (cazurile de remunerare fiind foarte rare)¹⁴¹, dar amândoi primarii au fost scutiți de contribuție, de robotă și de încartiruire¹⁴². Dintre primarii Lugojului German, în jurnalul minorităților sunt amintiți în februarie 1733 Paul Michlbach, în noiembrie 1747 pantofarul Anton Majchler, în 1750 Petru Schnelzer (mandatul său repetându-se și în anii 1752, 1756 și 1760), în 1762, 1764, 1771 și 1772 Anton Nollmann, în septembrie 1763 Adam Sponhauer, în decembrie 1787 Anton Scherer, în 1789 Gașpar Lager¹⁴³, iar ultimul primar înaintea unirii celor două comune a fost Iosif Andrasics¹⁴⁴. În 1775 Lugojul German era încă un sat, dar în 1777 aici s-a organizat primul târg de țară, motiv pentru care 1791 Petru Beck este notat deja ca primar de târg (*Marktrichter*)¹⁴⁵.

Cel mai important eveniment pentru comunitatea germană, așezată în partea stângă a Timișului, a fost construirea bisericii și a mănăstirii mino-

riților. Acest lucru s-a datorat călugărului minorit din Lugoj Piu Storchici, care cu forțe proprii a cumpărat câteva căsuțe de la românii locuitori din partea germană a comunei, unde ulterior se va ridica așezământul religios al ordinului catolic¹⁴⁶.

În baza hotărârii date de administrația Banatului la 5 iunie 1733 călugării minoriți au primit permisiunea ca să vândă o serie de case deținute de ei până atunci și cu banii obținuți să zidească biserica și mănăstirea catolică. Biserica a fost terminată în 1735 când s-a celebrat și primul serviciu divin¹⁴⁷.

Un alt lot de coloniști sosiți la Lugoj în 1730 au fost așezați în grădinile aflate pe drumul Caransebeșului¹⁴⁸. Cum în această direcție comuna nu era locuită (aici aflându-se doar colibebe unor iobagi români), administrația a permis în anii următori și altor familii să-și ridice case pe acest teritoriu, care aparținea mănăstirii minoriților¹⁴⁹.

După o întrerupere de câțiva ani, începând cu 1734, se reia în Banat procesul de colonizare, unii dintre coloniști fiind așezați și în districtul Lugoj. Încă de la început ei au beneficiat de scutiri pentru toate obligațiile contribuționale sau de încartirui. Acestea se făceau de obicei pe o perioadă determinată, care dura circa trei ani de zile¹⁵⁰. Cu ocazia vizitei pe care o face în districtul Lugoj, inspectorul suprem erarial Neffrem, raportează comandantului general Engelshoffen, că familiile germane așezate aici au fost absolvite de prestarea robotelor pentru erar. Numai așa se explică de ce ei i-au putut ajuta pe minoriți la construirea bisericii catolice¹⁵¹. Toate aceste sarcini și obligații la care a fost supusă populația Banatului au determinat în timp o reacție negativă a locuitorilor, care va lua formele cele mai diverse, de la plângeri adresate administrației, refuzul de a presta robote, plata datoriilor, lotrii sau răscoale. Momentul prielnic pentru izbucnirea unei răscoale a fost războiul otomano-austriac desfășurat între anii 1737-1739.

La sfârșitul anului 1737, datorită ofensivei otomane, austriei erau scoși din Oltenia și în paralel se pregăteau de o confruntare cu turcii în Banat. Tot în această perioadă se extinde în toate districtele bănățene o răscoală a locuitorilor îndreptată împotriva noilor stăpânitori. Protopopul de Bocșa Iancu Petroni, într-o scrisoare către Ilie Daina, protopopul Lugojului, caracteriza astfel situația existentă în satele bănățene: „*Iară să afli cucernicia ta că de la Dunăre vin oameni cu știri de răzmeriță și lumea a început și aici să se învrăjbească, iar oamenii spun că preoții să slujească Domnului, iar nu stăpânilor lumești, iară pentru domnii lumești or începe ei acuș să aprindă vâlvățile cele mari, ca să curețe pământul de zgaibi*”¹⁵².

La 8 mai 1738 turcii cuceresc Orșova, iar în 26 mai, Mehadia. În ofensiva lor turcii au fost ajutați și de românii nemulțumiți de dominația austriacă. Un locuitor din Visag a adus știrea la Lugoj că armata austriacă a

fost înfrântă de turci. Acel vestitor, în 22 august 1738, a fost închis, din cauza informațiilor furnizate, în temnița din Lugoj, însă zvonul s-a adeverit, pentru că la 21 septembrie subadministratorul Petru Wagner raporta superiorilor săi că armata austriacă se retrage spre Lugoj și Timișoara. Încă înainte de sosirea turcilor la Lugoj o mare parte a localnicilor au fugit din district, iar o altă parte din rândurile răsculaților s-au adunat în centrul comunei și au dat foc edificiilor erariale. Astfel, biserica și mănăstirea minoriților din Lugoj au fost atacate de localnici, fiind furate toate obiectele mobile, chiar și ușile sau ferestrele acestor clădiri. Dacă biserica și mănăstirea nu au căzut pradă focului, acest lucru s-a datorat faptului că aici a fost găzduit de către obercnezu Petrașcu pașa turc, care a ordonat ca nimeni să nu se apropie de cele două edificii. Oastea otomană a stat în Lugoj trei zile așezându-și tabăra pe malul stâng al Timișului, lângă moara imperială. Acelaș obercnez, fiind de partea creștinilor, a fost sfătuit de generalul Engelshoffen să ceară pașei să nu se îndrepte spre Timișoara, pentru că acolo se afla o armată austriacă, care era pregătită de atac.

Cea mai mare parte a coloniștilor au fugit din Banat încă înainte de generalizarea răcoalei sau năvălirea turcilor. Din districtul Lugoj mulți locuitori s-au retras la Timișoara, Arad, Budapesta și Viena, ei întorcându-se în ținuturile părăsite numai după încheierea păcii de la Belgrad. Pe întreg teritoriul Banatului se aflau cete răzlețe de turci și români, aceștia din urmă având un rol major în creșterea numărului de nemulțumiți.

Contraofensiva imperială declanșată pe culoarul Timiș-Cerna și încununată cu victoria de la Cornea (4 iulie 1738), recuperarea Mehadii (15 august 1738) și capitularea cetății Orșova Nouă (Ada Kaleh) în 23 august 1738, nu a durat multă vreme, pentru că în toamna aceluiași an ofensiva otomană din Banat a primit un nou impuls. În înaintarea lor, turcii nu au găsit decât sate pustii, unde vechii funcționari, confrunțați cu perspectiva de a fi eliminați de la conducerea obștilor sătești, au preferat să treacă de partea Imperiului Otoman. De aceea, la 8 octombrie 1738 administratorul districtului Lugoj a ordonat ca cei trecuți de partea otomanilor să fie înlocuiți cu alții rămași credincioși¹⁵³. Alte atrocități au mai fost comise de austrieci și împotriva populației de rând. Mulți români ajunși în mâinile austrieșilor au fost spânzurați sub pretextul răzvrătirii. Mulți dintre ei au fost prinși chiar la Lugoj, iar în timpul executării lor soldații le cântau în batjocură cântece românești¹⁵⁴. Numai în luna mai 1738 la Lugoj au fost spânzurați 30 de „bandiți”, iar alți 25 au fost întemnițați. Autoritățile au recurs și la amnistii, sperând că astfel vor reuși mai repede să-i prindă pe răsculați. În 10 septembrie 1738 s-a publicat iertarea generală a tuturor „tâlharilor”, dacă până la 20 septembrie ei se reîntorc la casele lor¹⁵⁵. Unii dintre ei au urmat sfatul administrației, sperând că astfel vor scăpa de represalii. Așa s-a întâmplat și

cu 30 de locuitori din districtul Lugoj, care s-au prezentat la 8 octombrie 1738 cu doi conducători la oficiul administrativ¹⁵⁶. Autoritățile au urmărit în primul rând să-i pedepsească pe acei funcționari districtuali, care s-au dovedit a fi necredincioși față de Imperiul Habsburgic. Astfel, la 13 ianuarie 1739, administrația Banatului a ordonat administratorului Puchleitner ca în districtul Lugoj „*să distrugă în întregime localitățile care se manifestă potrivnic*”, iar din cele socotite „*bine intenționate*”, funcționarii prinși să fie trimiși ca ostatici la Timișoara¹⁵⁷.

Rășcoala din anul 1738-1739 a fost înăbușită cu ajutorul armatei austriece sosite din Transilvania. Pe teritoriul districtului Lugoj, cu această ocazie, au avut loc mai multe ciocniri soldate cu moartea unor rășculați. În ianuarie 1739 aproximativ 80 de rășculați au fost luați prizonieri¹⁵⁸, iar alții au fost omorâți. Pe capul fiecărui bandit a fost pus un premiu. Sfârșitul războiului și încheierea păcii de la Belgrad va determina în district o oarecare liniștire a spiritelor. Revoltele desfășurate în district de-a lungul întregii rășcoale - ca de altfel pe întreg cuprinsul Banatului - nu trebuie interpretate în sensul că majoritatea locuitorilor au pactizat cu turcii, ci ca o atitudine a populației nemulțumite în fața abuzurilor suferite de la austrieci. Nu vom insista în continuare asupra cauzelor și evenimentelor desfășurate în districtul Lugoj, ci doar readucem în atenție acea deviză a bănătenilor “nici cu turcu, nici cu neamțu”, deviză ce sintetizează ca formă de exprimare realitățile pentru care mulți dintre lugojeni și-au dat atunci viața.

Transformarea Banatului în teatru de operațiuni militare în cursul războiului dintre otomani și austrieci, va avea repercusiuni directe asupra scăderii numărului populației și colectării impozitelor de la contribuabili. De aceea, Curtea de la Viena s-a arătat interesată, după 1740, în aducerea aici de noi coloniști din Germania, Transilvania și Oltenia. Primii coloniști veniți din Transilvania au sosit în district înainte de 18 iunie 1736, din moment ce oficiul districtual Lugoj, într-o adresă înaintată administrației Banatului, anunța numărul și locul lor de amplasament¹⁵⁹.

După retragerea trupelor austriece din Oltenia, o parte dintre locuitorii provinciei, nemulțumiți de starea lor socială, simțindu-se exploatați din toate părțile, iau drumul pribegiei în Banat “*căutând sprijin și adăpost la izvoarele neseocate de îndurare și bunăvoință*” ale Casei Imperiale din Viena¹⁶⁰. Românii sosiți din Oltenia în districtul Lugoj au fost așezați în satele din apropierea capitalei districtului, în special la Boldur și Sinersig. Printre familiile așezate în Boldur s-au aflat și familiile boierești Craiovan și Bredicianu. Ultimii s-au așezat la Boldur în 1740, ei cerând da la administrație, respectiv Camera Aulică, pe motivul meritelor dovedite față de Imperiul Habsburgic, să fie împroprietăriți în partea de NE a districtului Lugoj¹⁶¹.

În 1740, cu aprobarea comandantului-general Engelshoffen, s-au așezat la Lugoj alte șase familii de români venite din Ardeal. Ei au fost instalați pe malul stâng al Timișului, chiar pe teritoriul mănăstirii minoriților. Dispunând și de animale, ei au reușit în scurtă vreme să-și facă colibe și grajduri pentru vite. Cu timpul, acest teren se va dovedi neîncăpător pentru noii locuitori și din acest motiv, la ordinul administrației, în 1754, familiile aflate aici au fost translocate pe un teren extravilan al mănăstirii dat de către primul guvernator civil al Banatului. Acești coloniști nu au mai fost supuși la plata contribuției, dijmii, sarcini de încartiruire sau de întreținere a unităților militare. În schimb, după încetarea războiului și reîntoarcerea călugărilor minoriți, pentru că aveau un drept de folosință pe pământul mănăstirii, aceste familii s-au obligat în fața primarului să dea robote două zile pe săptămână, să transporte lemne de foc și să aprovizioneze cu alimente bucătăria așezământului religios¹⁶². Fiecare dintre ei poseda un inventar agricol bogat, care nu era pe placul mănăstirii. În jurnalul călugărilor minoriți pe anul 1740 se preciza că *“nu este comuli (permis - n.n.) ca nemților coloniști să li se permită zidirea a mai multor case, nici ca numărul vitelor să li se înmulțească, pentru că este de temut că prin aceea se vor primejdui interesele mănăstirii”*¹⁶³. Era evident faptul că mănăstirea nu dorea să piardă mâna de lucru a celor care prestau robote pe pământurile lor, chiar în momentul în care edificiul trebuia restaurat ca urmare a stricăciunilor suferite de pe urma războalei și războiului. Nemulțumirile sociale au persistat multă vreme în Țara Românească, din moment ce în 1753 au sosit în district alte 30 de familii, care refuzând să fie așezate în Sacoșul Unguresc, s-au mutat în Sacoșul Turcesc. De la Viena au sosit 33 de bărbați și 44 de femei, fiecare dintre ei primind câte patru florini, pământ și unelte de lucru. O parte dintre cei veniți din capitala Imperiului Habsburgic au fost colonizați la Lugoj și Caransebeș. Coloniștii aduși la Lugoj s-au acomodat repede în noua lor patrie, din moment ce oficiul districtual raporta administrației pe 21 iulie 1753, că ei se comportă bine și lucrează pământul primit¹⁶⁴.

Prin decretul imperial din 29 septembrie 1751 administrația civilă a fost complet separată de cea militară. Pentru a putea sesiza mai bine implicațiile trecerii la noul sistem de administrare a Banatului, Camera Aulică a trimis aici în toamna anului 1753 o comisie de inspecție în frunte cu Ignaz Kempf von Angret, cu scopul de a se informa asupra situației existente în fiecare district. Prezența comisiei Kempf la Lugoj în a doua jumătate a lunii martie 1754 a fost pentru *“cnezii și jurații” (Knesen und Jurathen)* din Lugojul Român un prilej nimerit pentru a solicita în numele comunității lor, nu numai aprobarea de tăiere a lemnurilor necesare și îngăduința de a percepe o taxă de la aromânii stabiliți acolo, dar și ocazia prezentării unor cereri de reducere a impozitelor. De soluționarea acestor doleanțe avea să se ocupe

însă oficiul districtual¹⁶⁵. Tot cu acest prilej comisia, la cererea împărătesei Maria Tereza, a cerut ca țăranii români, așezați înainte pe terenul intravilan al mănăstirii minoriților și care înainte au dat robote, să nu mai fie scutiți în continuare de plata impozitelor, de situația lor fiind acum direct răspunzător administratorul districtului Lugoj. În cele din urmă s-a ajuns între părți la înțelegerea ca și pe viitor cei stabiliți aici să presteze robote în folosul mănăstirii.

Asocierea la domnie a lui Iosif al II-lea va determina o dinamizare și înnoire a politicii Imperiului Habsburgic în domeniul administrației. În acest context s-au înscris și cele trei călătorii efectuate în Banat de Iosif al II-lea în decurs de numai cinci ani (1768, 1770 și 1773). Cu ocazia primei sale vizite, fiul Mariei Tereza, însoțit de cumnatul său Albert de Saxen-Teschen, a trecut și pe la Lugoj în 28 aprilie 1768, despre care în notele sale de călătorie consemnează că este o *“localitate mare și frumoasă”*¹⁶⁶. În raportul întocmit cu acest prilej, viitorul împărat deplânge situația românilor obligați să se confrunte cu abuzurile funcționarilor și cu o justiție, pe care o numește barbară.

Una dintre preocupările importante ale Imperiului Habsburgic a fost ca prin dezvoltarea economică să ridice întreaga zonă bănățeană la un grad mai mare de civilizație, lucru benefic și pentru locuitorii de pe ambele maluri ale râului Timiș. Progresul economic a determinat o creștere constantă a locuitorilor din cele două comune, ei numărând 9.000 de suflete în anul 1769, care locuiau în 900 de case¹⁶⁷. În Lugoj între anii 1718-1779 s-au zidit și restaurat diferite oficii publice: cazarma, magazii militare și de cereale, folosite de armata austriacă (1723), mori, casa pentru prefectură (1732), biserica romano-catolică a călugărilor minoriți (1733-1735), biserica Sfântul Nicolae (1726), biserica ortodoxă română (1759-1766), moara erarială Elisabeta, spitalul (1749) etc.

Progresul economic al districtului a fost cel mai bine scos în evidență de călătorii străini, care au vizitat districtul Lugoj în secolul al XVIII-lea, printre ei remarcându-se Johan Jakob Ehrler și Johann Lehmann. Primul considera că *“districtul Lugoj nu este lipsit de posibilități de desfacere. Târgurile ținute la Făget de șapte ori pe an și cele săptămânale de la Lugoj sunt frecventate de destui cumpărători, oferind supușilor o desfacere îndesulătoare pentru produsele lor. Supușii mai câștigă bani și la cositul fânului în satele și prediile de la câmpie. Creșterea albinelor cunoaște la rândul său un avânt deosebit deoarece sunt condiții favorabile pentru practicarea ei. Întregul district Lugoj recoltează anual 34.490 mierțe de grâu (1 mierță vieneză = 61,487 l - n.n.), 4.180 mierțe de orz, 28.660 mierțe de ovăz și 117.150 mierțe de porumb”*¹⁶⁸. Tot J. J. Ehrler, în 1774, menționează că *“fiertul răchiei, creșterea caprelor, oilor, dar mai cu seamă a porcilor dau*

cele mai bune rezultate. Localitatea Lugoj străbătută de Timiș, peste care trece un pod frumos, produce destul de mult vin, socotit în țară ca fiind de cea mai bună calitate. În anii favorabili recolta de vin se ridică la cel puțin 9.000 de vedre (1 vadră = 11,57 l - n. n.)¹⁶⁹. Țăranul român din prim-planul hărții districtului Lugoj apărute la mijlocul secolului al XVIII-lea, ce amestecă într-un butoi struguri sau prune (fructe reprezentate în desen), sugerează îndeletniciri specifice locuitorilor de pe aceste meleaguri¹⁷⁰. Notele de călătorie ale germanului J. Lehmann, care a trecut prin Lugoj în anul 1785, sunt mai bogate și mai interesante decât ale predecesorilor săi Evlia Celebi și Iosif al II-lea. Datorită descrierilor sale, ne putem da seama mai ușor de configurația nouă a comunei, pe care o prezintă astfel: "... are o piață frumoasă cu multe case mari și frumoase. Prăvăliile sunt în mâinile comercianților greci. Orașul este împărțit în două de râul Timiș. Aici trag și căruțași, care vin de la Timișoara, deși la trecere peste râul Timiș trebuie să plătească vama după fiecare cal. Lugojul este un loc plăcut și vesel. Pe partea germană este un castel cu grădină mare, proprietatea soției contelui Soro, comandantul cetății Timișoara. Această doamnă are multe proprietăți la Lugoj cu frumoase venituri. Dânsa personal administrează aceste clădiri. O mare parte din Lugoj este proprietatea ei. Pe lângă aceste case este proprietara unui deal întreg cu vii, unde se cultivă viță după modelele cele mai noi. Aici se produc cele mai bune vinuri de Burgundia unice în Banat"¹⁷¹. Toate aceste schimbări surprinse de călătorii străini, politica mercantilistă promovată de austrieci, creșterea numărului meseriașilor, dezvoltarea agriculturii și a creșterii animalelor, vor determina în scurtă vreme dezvoltarea economică a districtului¹⁷².

Pe baza datelor analizate putem concluziona faptul că prin situarea la întretăierea unor importante drumuri comerciale, în secolul al XVIII-lea districtul și comuna Lugoj a fost una dintre cele mai importante zone din Banat. Dominația maghiară și apoi cea turcească din Evul mediu nu au reușit să înlăture caracterul exclusiv românesc al vechilor districte bănățene, acest lucru păstrându-se și în vremea politicii de colonizare duse de Imperiul Habsburgic. Imediat după ocuparea provinciei, autoritățile habsburgice au început o intensă acțiune de industrializare a provinciei și mai ales de aducere în Banat a unor populații străine, multe din aceste măsuri făcându-se în detrimentul populației locale din districtul Lugoj. Cu toate acestea, s-au realizat și multe lucruri pozitive. Administrația austriacă, dispunând de resurse financiare, a reușit în scurt timp să dreneze întinsele mlaștini, care reduceau considerabil suprafețele terenurilor productive din district. Caracterul agrar și-a pus amprenta și asupra tipului de aglomerări urbane, aici existând mici târgușoare, în care se vor înființa mai multe ateliere meșteșugărești, care vor încerca să acopere toate necesitățile economice ale distric-

tului. Dacă noii coloniști au fost scutiți pe o perioadă determinată de plata impozitelor, acest lucru nu s-a întâmplat și în cazul românilor, mulți dintre ei fiind nevoiți să se refugieze de represaliile administratorilor districtuali sau de cele făcute de ofițerii și soldații austrieci. În urma războiului turco-austriac și a răscoalei din anii 1737-1739, românii bănățeni, urmași ai locuitorilor din vechile districte privilegiate, au fost nevoiți să pună capăt protestelor. Evenimentul cel mai important de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care va avea consecințe importante în istoria Banatului, a fost anexarea acestei provincii la Ungaria. Încorporarea Banatului în Ungaria a însemnat un nou capitol pentru locuitorii acestei provincii, supuși unei politici de maghiarizare, care a creat până în primele decenii ale secolului al XX-lea tensiuni interetnice, generatoare de mișcări de afirmare a identității naționale românești.

NOTE

¹Jenő Szentkláray, *Mercy kormányzata a Temesi Bánságban. Újabb részletek Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*, Budapesta, 1909, p. 16 (în continuare *Mercy...*).

²Lugojel, Fârlug, Duleu, Bârbosul, Visag, Sacoșul Mare, Vermeș, Vucova, Ersig, Cadar, Kornyth, Valeapai, Duboz, Blajova. Luigi Ferdinando Marsigli, *Conscriptio Descriptum*, în Traian Birăiescu, *Banatul sub turci*, Timișoara, 1934, pp. 5-6.

³Ibolya Șipoș, *Aspecte social-politice în districtul Lugoj până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în *AnB*, S.N., Arheologie-Istorie, VII-VIII, 1999-2000.

⁴Costin Feneșan, *Administrație și fiscalitate în Banatul Imperial 1718-1778*, Ed. de Vest, Timișoara, 1997, p. 45 (în continuare *Administrație...*).

⁵Cele 11 districte menționate sunt: Timișoara, Cenad, Becicherec, Panciova, Ciacova, Făget, Lipova, Caransebeș, Orșova cu Almăj, Palanca Nouă și Vârșeț. Jenő Szentkláray, *Száz év Délmagyarország újabb történetéből (1779-től napjainkig)*, Timișoara, 1879, pp. 21-26 (în continuare *Száz...*).

⁶*Ibidem*, p. 25; C. Feneșan, *Administrație...*, p. 48.

⁷George Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904, p. 308; Patriciu Drăgălina, *Din Istoria Banatului Severin*, III, Caransebeș, 1902, p. 132.

⁸C. Feneșan, *Administrație...*, p. 49.

⁹J. Szentkláray, *Mercy...*, p. 22.

¹⁰Lajos Baróti, *Adattár Délmagyarország XVIII. századi történetéhez*, I, Timișoara, 1893, p. 130 (în continuare *Adattár...*); J. Szentkláray, *Mercy...*, p. 23.

¹¹J. Szentkláray, *Száz...*, p. 176.

¹²*Ibidem*, p. 86.

¹³*Ibidem*, pp. 51-52.

¹⁴Liviu Groza, *Documente vieneze referitoare la istoria Banatului*, Ed. Dacia Europa Nova, Lugoj, 2000, p. 10.

¹⁵Șofronie Mureșan, *Banatul în cartografia secolului al XVIII-lea*, teză de doctorat, manuscris, Facultatea de Geografie a Universității București, p. 189.

¹⁶*Ibidem*, p. 190.

¹⁷Idem, *Un atlas cuprinzând hărți manuscrise ale districtelor bănățene la mijlocul secolului al XVIII-lea, în A I-a Conferință regională de geografie „Cercetări geografice în spațiul carpato-danubian”*, Timișoara, 1994, p. 190.

¹⁸Idem, *Banatul în cartografia secolului al XVIII-lea*, teză de doctorat, manuscris, Facultatea de Geografie a Universității București, p. 190.

¹⁹*Ibidem*, p. 191.

²⁰J. Szentkláray, *op. cit.*, harta B.

²¹Ș. Mureșan, *op. cit.*, p. 192.

²²*Ibidem*.

²³*Ibidem*.

²⁴Johann Jakob Ehrler, *Banatul de la origini până acum (1774)*, Timișoara, 1982, pp. 130-132. Chiar dacă lucrarea lui Ehrler transmite informații semnificative despre districtul Lugoj, toate datele trebuie analizate cu circumspecție, deoarece în multe cazuri există inadvertențe între documentele oficiale sau cele cartografice elaborate în secolul al XVIII-lea. Acest lucru este valabil și în cazul surselor folosite de Ehrler pentru suprafața teritorială a districtului Lugoj, care a fost mult mai mare decât de 288.455 iugăre (adică 1658,6 km²), din moment ce pe harta oficială a Banatului din 1761, districtul Lugoj avea 2.312 km², iar măsurătorile efectuate de topografi sunt mai veridice.

²⁵Ș. Mureșan, *op. cit.*, p. 192.

²⁶J. Ehrler, *op. cit.*, p. 73.

²⁷J. Szentkláray, *Száz...*, pp. 56-57.

²⁸Bujor Surdu, *Aspecte privitoare la situația Banatului în 1743*, în *AIIC*, 13, 1970, pp. 22-23.

²⁹J. Ehrler, *op. cit.*, p. 13.

³⁰Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Timișoara, 1986, p. 21.

³¹L. Baróti, *Adattár...*, I, p. 225.

³²Francesco Grisellini, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*, Timișoara, 1984, p. 128.

³³L. Baróti, *Adalékok Délmagyarország történetéhez*, în *TRÉT*, XXVII, 1-2, 1911, pp. 62-63.

³⁴*Ibidem*.

³⁵P. Dragalina, *op. cit.*, p. 133; G. Popovici, *op. cit.*, p. 309; Pesty Frigyes, *Krassó vármegye története*, II/1, Budapesta, 1884, p. 359.

³⁶Ioan Boroș, *Repertoriul istoric despre orașul Lugoj și districtul, respective vechiul județ al Carașului, din anul 1332-1851*, manuscris, lucrare netipărită, colecția Muzeului de Istorie Lugoj, p. 45.

³⁷*Ibidem*.

³⁸L. Baróti, *Adattár...*, II, Timișoara, 1900-1904, p. 128; I. Boroș, *op. cit.*, p. 46.

³⁹I. Boroș, *op. cit.*, p. 46; Dumitru Tomoni, *Făget. Monografie istorică*, Ed. Dacia Europa Nova, Lugoj, 1999, p. 75.

⁴⁰L. Baróti, *Adattár...*, II, p. 129.

⁴¹*Ibidem*.

⁴²*Ibidem*, p. 130.

⁴³*Ibidem*.

⁴⁴Coriolan Buracu, *Ioan Raț de Mehadia, ctitorul bisericii „mici” din Lugoj*, în *România de Vest*, nr. 19 noiembrie 1938, p. 3.

⁴⁵*Ibidem*.

⁴⁶*Ibidem*.

⁴⁷I. Boroș, *op. cit.*, p. 45.

⁴⁸*Ibidem*, p. 46.

⁴⁹*Ibidem*, p. 47.

⁵⁰C. Buracu, *op. cit.*, p. 3; I. Boroș, *op. cit.*, p. 47. I. Boroș susține că pe 29 august 1724 Ioan Racz este numit „provisor suprem” și peste districtele Lipova și Caransebeș, cu un salariu de 200 de florini.

⁵¹I. Boroș, *op. cit.*, p. 47.

⁵²I. Boroș, *op. cit.*, p. 50.

⁵³C. Buracu, *op. cit.*, p. 3.

⁵⁴I. Boroș, *op. cit.*, p. 53.

⁵⁵*Ibidem*, p. 54.

⁵⁶C. Buracu *op. cit.*, p. 3.

⁵⁷L. Baróti, *Adattár...*, II, p. 138.

⁵⁸I. Boroș, *op. cit.*, p. 55.

⁵⁹L. Baróti, *Adattár...*, II, p. 138.

⁶⁰I. Boroș, *op. cit.*, p. 56; C. Buracu, *op. cit.*, p. 3.

⁶¹*Ibidem*.

⁶²C. Feneșan, *Administrație...*, p. 61.

⁶³L. Baróti, *Adattár...*, II, pp. 156, 158, 161-162.

⁶⁴J. Szentkláray, *Száz...*, p. 160.

⁶⁵L. Baróti, *Adattár...*, II, p. 137.

⁶⁶*Ibidem*.

⁶⁷*Ibidem*, I, p. 48.

⁶⁸*Ibidem*, II, p. 138.

⁶⁹*Ibidem*, II, p. 156-158; I. Boroș, *op. cit.*, p. 77.

⁷⁰L. Baróti, *Adattár...*, II, pp. 161-162.

⁷¹*Ibidem*, II, p. 164.

⁷²C. Feneșan, *Cnezi și obercnezi în Banatul Imperial 1716-1778*, Ed. Academiei Române, București, 1996, pp. 70-89.

⁷³L. Baróti, *Adattár...*, II, p. 155.

⁷⁴J. Szentkláray, *Mercy...*, p. 14.

⁷⁵L. Baróti, *Adattár...*, I, p. 384, II, p. 170.

⁷⁶*Ibidem*, II, p. 214.

⁷⁷*Ibidem*, I, p. 457.

⁷⁸I. Boroș, *op. cit.*, p. 57.

⁷⁹*Ibidem*, pp. 67, 74.

⁸⁰L. Baróti, *Adattár*, I, p. 452.

⁸¹I. Boroș, *op. cit.*, p. 61.

⁸²Aurel Țintă, *Colonizările habsburgice în Banat 1716-1740*, Timișoara, 1972, p. 42; C. Feneșan, *Administrație...*, p. 95.

⁸³C. Feneșan, *op. cit.*, p. 98.

⁸⁴I. Boroș, *op. cit.*, p. 2.

⁸⁵A. Țintă, *op. cit.*, p. 53.

⁸⁶*Ibidem*, p. 67.

⁸⁷B. Surdu, *op. cit.*, (v. *supra*, n. 28), p. 14.

⁸⁸C. Feneșan, *op. cit.*, p. 112.

⁸⁹*Ibidem*, p. 104.

⁹⁰*Ibidem*, p. 112.

⁹¹*Idem*, *Cnezi și obercnezi ...*, pp. 89-90.

⁹²I. Boroș, *op. cit.*, p. 3.

⁹³*Ibidem*.

⁹⁴*Ibidem*.

⁹⁵*Ibidem*, p. 63. În 1736 districtul a plătit o dijmă de 4.195 fl. pentru miei, iezi 7.020 fl., iar în bani de 405 fl. 24 cr.

⁹⁶*Ibidem*, p. 64. În 1737 districtul a plătit o dijmă de 7.806 fl. pentru miei, iezi 603 fl., stupi 11.919 fl., în bani 345 fl. 57 cr., iar în arenzi 799 fl. 56 cr.

⁹⁷A. Țintă, *op. cit.*, p. 43.

⁹⁸I. Boroș, *op. cit.*, p. 42.

⁹⁹*Ibidem*, p. 45.

¹⁰⁰*Ibidem*, p. 49.

¹⁰¹*Ibidem*, p. 75.

¹⁰²*Ibidem*, p. 57.

¹⁰³*Ibidem*, p. 60.

¹⁰⁴*Ibidem*, p. 55.

¹⁰⁵*Ibidem*, p. 47.

¹⁰⁶*Ibidem*, p. 56.

¹⁰⁷L. Baróti, *Adattár...*, I, p. 68. În 1728 taxa de toleranță pentru comunitatea evreiască era de 700 florini (I. Boroș, *op. cit.*, p. 55), iar după 1736 aceasta a ajuns la 800 de florini pe an (*Ibidem*, p. 73). Familiile evreiești au fost nevoite la fiecare sfârșit de an să facă un raport administrației despre numărul și averea lor. Cele 84 de familii evreiești bănățene înregistrate de autorități la 1743 au fost nevoite să plătească o taxă de toleranță pentru a putea rămâne în provincie. Chiar în anul următor au fost expulzați din Lugoj toți evreii, în afară de câteva persoane, care au reușit să plece la Timișoara (*Ibidem*, p. 21). În 1749 evreul Hirsch Deutsch, pentru a se putea stabili la Lugoj, a fost obligat de autorități să plătească taxa de toleranță (*Ibidem*, p. 76).

¹⁰⁸*Ibidem*, I, p. 130.

¹⁰⁹I. Boroș, *op. cit.*, p. 82.

¹¹⁰L. Baróti, *Adattár...*, I, p. 134.

¹¹¹*Ibidem*, p. 124.

¹¹²I. Boroș, *op. cit.*, p. 60. Prin ordinul circular din 5 iunie 1734 se cerea conscrierea tuturor preoților, călugărilor, protopopilor și clericilor din Lugoj împreună cu averea lor, iar în 1745 se dispunea o nouă înregistrare a parohiilor cu beneficiul preoților și averea bisericilor. Măsura nu a fost luat pe termen lung, din moment ce în 1747 ordinul a fost revocat (*Ibidem*, p. 75).

¹¹³J. J. Ehrler, *op. cit.*, (v. *supra*, p. 13, n. 29), p. 116.

¹¹⁴*Ibidem*, pp. 72-73.

¹¹⁵Emeric Lay, *Situația economică în preajma revoluției de la 1848 în Comitatul Caraș*, în *StComC*, 1977, p. 461.

¹¹⁶Ion Moga, *Politica economică austriacă și comerțul Transilvaniei în veacul XVIII*, în *AIIC*, 7, 1936-1938, p. 114.

¹¹⁷I. Boroș, *op. cit.*, p. 64.

¹¹⁸*Ibidem*, p. 47.

¹¹⁹*Ibidem*.

¹²⁰*Ibidem*.

¹²¹D. I. Popovici, *Aromânii ca negustori în secolul XVII și XVIII în Serbia și Austro-Ungaria*, București, 1934, p. 80.

¹²²L. Baróti, *Adattár...*, I, p. 464.

¹²³I. Boroș, *op. cit.*, p. 71.

¹²⁴*Ibidem*, p. 73.

¹²⁵*Ibidem*, p. 61.

¹²⁶*Ibidem*, p. 73.

¹²⁷D. I. Popovici, *op. cit.*, p. 80.

¹²⁸I. Boroș, *op. cit.*, p. 73.

¹²⁹*Ibidem*, p. 38.

¹³⁰*Ibidem*, p. 40.

- ¹³¹*Ibidem*, p. 44; A. Țintă, *op. cit.*, p. 95.
- ¹³²*Ibidem*.
- ¹³³*Ibidem*, p. 50.
- ¹³⁴Leo Hoffmann, *Kurze Geschichte der Banater Deutschen von 1717-1748*, Timișoara, 1925, pp. 8-9.
- ¹³⁵E. Lay, *Din istoria vămii de trecere peste podul Timișului la Lugoj*, în *Tibiscus*, IV, 1975, p. 225.
- ¹³⁶I. Boroș, *op. cit.*, p. 47.
- ¹³⁷*Ibidem*, p. 39; Ștefan Moldovan, *Descrierea Lugojului, istorică, geografică și statistică în anul 1862*, manuscris, lucrare netipărită, colecția Muzeului de Istorie Lugoj, p. 21. Spre deosebire de I. Boroș, Șt. Moldovan consideră că unirea celor două localități a avut loc în anul 1794.
- ¹³⁸István Ivány, *Lugos rendezett tanácsúváros története adatok és vazlatok*, Subotica, 1907, p. 96; Idem, *Lugosi pecsétek*, în *TRÉT*, 3, 1875, pp. 148-149.
- ¹³⁹L. Hoffmann, *op. cit.*, p. 40.
- ¹⁴⁰I. Ivány, *Lugosi pecsétek*, în *loc. cit.*
- ¹⁴¹C. Feneșan, *Cnezi și obercnezi ...*, p. 248.
- ¹⁴²*Ibidem*.
- ¹⁴³I. Ivány, *Lugos rendezett ...*, p. 89
- ¹⁴⁴*Ibidem*, p. 99.
- ¹⁴⁵*Ibidem*, p. 89.
- ¹⁴⁶I. Boroș, *op. cit.*, p. 56.
- ¹⁴⁷*Ibidem*, p. 58.
- ¹⁴⁸*Ibidem*, p. 56.
- ¹⁴⁹*Ibidem*, p. 59.
- ¹⁵⁰A. Țintă, *Colonizările habsburgice în Banat 1716-1740*, Timișoara, 1972, p. 98.
- ¹⁵¹I. Boroș, *op. cit.*, p. 60.
- ¹⁵²B. Surdu, *Răscoala antihabsburgică din Banat (1737-1739)*, în *SMIM*, II, 1957, pp. 329-330.
- ¹⁵³I. Boroș, *op. cit.*, p. 65.
- ¹⁵⁴I. Ivány, *op. cit.*, p. 91.
- ¹⁵⁵L. Baróti, *Adattár...*, II, p. 29.
- ¹⁵⁶*Ibidem*, II, p. 146; I. Boroș, *op. cit.*, p. 66.
- ¹⁵⁷C. Feneșan, *op. cit.*, p. 61.
- ¹⁵⁸I. Boroș, *op. cit.*, p. 63; L. Baróti, *Adattár...*, II, p. 146.
- ¹⁵⁹I. Boroș, *op. cit.*, p. 63.
- ¹⁶⁰I. Miloia, *Familia Bredicianu în Banat*, în *AnB*, III, octombrie-decembrie 1930, p. 1.
- ¹⁶¹I. Boroș, *op. cit.*, p. 67.
- ¹⁶²*Ibidem*, p. 68.
- ¹⁶³*Ibidem*, p. 69.
- ¹⁶⁴*Ibidem*, p. 81.
- ¹⁶⁵C. Feneșan, *op. cit.*, p. 120.
- ¹⁶⁶I. Ivány, *op. cit.*, p. 93; I. Boroș, *op. cit.*, p. 95; P. Dragalina, *Din Istoria Banatului Severin*, III, Caransebeș, 1902, p. 145.
- ¹⁶⁷I. Ivány, *op. cit.*, p. 93.
- ¹⁶⁸J. J. Ehrler, *Banatul de la origini până acum (1774)*, p. 73.
- ¹⁶⁹*Ibidem*, p. 72.
- ¹⁷⁰Ș. Mureșan, *Un atlas cuprinzând hărți manuscrise ale districtelor bănățene la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în *loc. cit.*, p. 190 (v. *supra*, n. 17).
- ¹⁷¹Alexandru Rusu, Constantin Rudneanu, *Călători străini despre Banat și Timișoara (sec. XVIII-XIX)*, în *SIB*, II, 1970, p. 144.

¹⁷²Pentru dezvoltarea economică a districtului Lugoj vezi E. Lay, *Inceputurile dezvoltării industriei în Lugoj*, în *Tibiscus*, 1978, pp. 275-279; Mihai Mircea Rusu, *Aspecte ale vieții social-economice a orașului Lugoj în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Tibiscus*, 1978, pp. 269-274; Luminița Wallner Bărbulescu, *Documente inedite privind existența și evoluția breslelor din Lugoj în secolul al XIX-lea*, în *Banatica*, X, 1990, pp. 289-296.

DES ASPECTS SOCIO-POLITIQUES DU DISTRICT LUGOJ DANS LE XVIIIème SIÈCLE

Résumé

Après la guerre autrichien-turque (1714-1718) finie par la paix de Passarowitz, le Banat a été occupé par L'Empire des Habsbourg. Même si pendant la domination turque les privilèges du Banat se sont perdus, ceux-ci vont apparaître dans une forme nouvelle pendant l'occupation habsbourgique. La domination hongroise et puis celle turque du Moyen Âge n'ont pas réussi à détruire le caractère roumain de vieux districts de Banat, ceux-ci s'étaient maintenus même pendant L'Empire habsbourgique. Les bonnes conditions d'habitat ont déterminé la croissance du nombre des villages et des habitants sur tout le territoire du district Lugoj. Les relations des habitants avec les autorités ont été plutôt tendues, fait qui a déterminé le départ des Roumains dans la Transylvanie. Les villages du district Lugoj devaient payer des impôts de vin, de cire, de miel, couvrir les dépenses des troupes autrichiennes, construire des objectifs stratégiques (des fortifications militaires, des casernes, des dépôts etc.). La guerre turque-autrichienne de 1737-1739 et l'émeute des Roumains de Banat ont provoqué des grandes pertes économiques pour le district Lugoj.

Par cette raison, L'Empire habsbourgique a encouragé la colonisation du district Lugoj par des gens venus d'Allemagne, de la Transylvanie et de l'Oltenia. À part cela, on a pourtant réalisé de bonnes choses. L'administration autrichienne, ayant des ressources financières ont réussi, en peu de temps, de faire sécher les marres assez étendues qui réduisaient considérablement surfaces des terrains productifs de la région. À Lugoj entre 1718-1779 on a construit et restauré, à l'aide des autorités de L'Empire habsbourgique, différents édifices publics: les bâtiments de l'armée, les dépôts militaires et de céréales, utilisés par l'armée autrichienne (1723), des moulins, la maison pour la préfecture, l'église romano-catholique des moines minorites (1733-1735), L'Église Saint Nicholas (1726), L'Église orthodoxe roumaine (1759-1766), le moulin errariale Elisabeth, l'hôpital (1749) etc.

Fig. 1. Sigiliul comunei Lugojul Român (după Iványi István, *Lugos története*, p. 96); scellé de la commune de Lugojul Român.

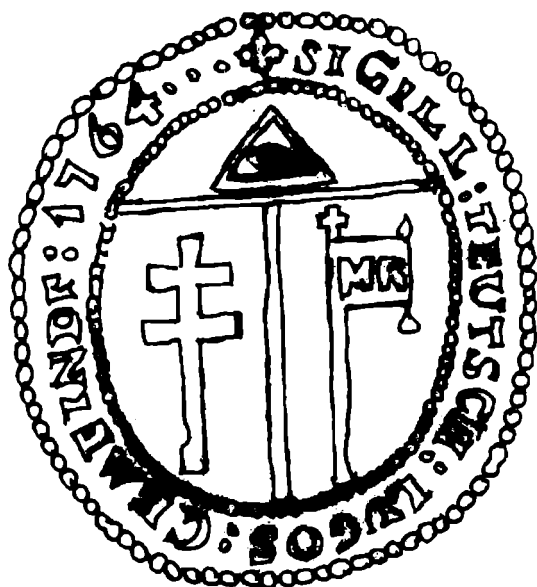

Fig. 2. Sigiliul comunei Lugojul German (după Iványi István, *Lugos története*, p. 90); scellé de la commune de Lugojul German.

